

TAKSİRLİ BİR SUÇ TÜRÜ OLARAK MADEN KAZALARI

(Mining Accidents as a kind of negligent crime)

Onur YİĞİT¹

ÖZ

Madencilik sektörü, gerek çalışma şartları, gerekse barındırdığı tehlikeler itibariyle, iş sağlığı ve güvenliği açısından, hem özel hukuk hem de ceza hukuku anlamında yasal düzenlemelerin yapılmasını, bunların mahallinde uygulanmasını ve denetlenmesini gerektiren bir iş koludur. Ölümlü ve/veya yaralanmalı maden kazalarının oluşumunda, kusur ve sorumluluğu bulunanların belirlenmesi açısından hukuki düzenlemelerin önemi büyüktür. Bu nedenle hukukumuzda, özellikle 1980'li yıllardan sonra konuya ilişkin yasal düzenlemelerin yoğun bir şekilde kaleme alındığını görüyoruz. Konuyla ilgili özel hukuk alanına ilişkin belli başlı düzenlemeler; 6098 sayılı Borçlar Kanunu, 3213 sayılı Maden Kanunu, 4857 sayılı İş Kanunu, 6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu ve bunların uygulama yönetmelikleri konunun genel nitelikleri ile düzenlendiği yasal metinlerdir. 19.09.2013 tarih ve 28770 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan Maden İşyerlerinde İş Sağlığı ve Güvenliği Yönetmeliği ile de konu, ayrıntılı biçimde düzenlemeye kavuşmuş bulunmaktadır. Ceza Hukuku alanına ilişkin düzenlemeler ise, 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun taksirle yaralama ve/veya öldürmeyi düzenleyen 85 ve 89. maddeleri kapsamında yer almıştır. Ancak madencilğe ilişkin bu yasal düzenlemelerin en dikkat çekici yanı, hukuki ve cezai düzenlemelerin iç içe geçmiş durumda olması, ceza yargılamasının pek çok aşamasında hukuki düzenlemelerden yararlanmasıdır.

Bu makale kapsamında da Ülkemizde madencilğin, sanayi ve yasal yönüne ilişkin geçmişine kısaca değinildikten sonra, cezai boyutu ile maden kazalarının hukuki niteliği üzerinde durulacak, bu kazaların sorumluları ve bu sorumluların kusurluluk durumlarının belirlenmesinde dikkate alınan yasal düzenlemelere değinilecek ve son olarak Yargıtay kararları ışığında, bu yasal düzenlemelerin ne şekilde uygulandığı ve nasıl yorumlandığı üzerinde durulacaktır.

1 Yargıtay 12. Ceza Dairesi Tetkik Hakimi, b_gundogan@yahoo.com

* Makale Geliş Tarihi: 2.11.2014, Kabul Tarihi: 21.11.2014

Anahtar Kelimeler: Maden kazası, taksirli suç, kusurluluk, sorumluluk, mevzuat, Yargıtay kararları.

ABSTRACT

Mining sector is a very important business line that must be arranged with both civil and criminal dimensions of legislative regulations, because of very heavy working conditions and the hazards that are naturally part of this branch. These legislative regulations are very important to prevent mining accidents, which usually end in death or serious injury in our country and also very important to identify responsables and faultiness. We can see many of legislative regulations because of this importance, especially after 1980's. Main legislative regulations in civil law, about this topic are; Law of Mortgage No. 6098, Mining Law No. 3213, Labor Law No.4857, Occupational health and safety Law No.6331 and guidelines that belong to these legislative regulations and are made for indicating application methods. In addition with guideline of occupational health and safety in mining location which was published in Official Gazette No 28770 on 19 December 2013, is the most specific regulation that has been made from past until now in our legal system. Main legislative regulations in criminal law, about this topic are article 85 and 89 of Turkish Penal Code no: 5237. The most remarkable side of these legislative regulations are, being connected while they are being applied in cases.

In this article, after giving brief information about industrial and legislative history of mining, the nature of mining accident is going to be described in dimensions of criminal law, legislative regulations are going to be explained which must be touched on while identifying the responsables and faultiness and at last mining accidents are going to be examined under the judgments of Supreme Court of Appeal.

Keywords : Mining accidents, negligent crime, faultiness, responsibilities, legislative regulations, judgments of Supreme Court of Appeal.

GİRİŞ

Madenler, ülkemizin doğal rezervleri içinde çok büyük bir yer kaplamaktadır. Öyle ki, Maden Teknik Arama Genel Müdürlüğü'nün 2013 yılı verilerine göre, ülkemizde altından bora, demirden gümüşe ve kurşuna kadar toplam 49 maden çeşidi bulunmaktadır ve bu madenlerin rezervleri cinsine göre 700 ton ile 15.887.160.000 ton arasında değişmektedir. Ülkemizdeki maden türünde ve rezerv aralığında görülen bu çeşitliliğin doğal bir sonucu olarak, madencilik sektörü, ülke ekonomisinde önemli bir yere sahip olmaktadır.

Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı'nun 2010 yılı verilerine göre, Türkiye'nin birincil enerji talebinin %31'i kömür, % 32'si gaz ve %27'si petrol rezervlerinden karşılanmaktadır. Bu tablo, ülkemizdeki maden kaynaklarının ülke ekonomisindeki yerini ve büyüklüğünü daha net bir şekilde ortaya koymaktadır.

Maden sektörünün ülke ekonomisinde kapladığı bu geniş alan, konunun yasal çerçevede düzenlenmesi ihtiyacını doğurmuş ve bu ihtiyacın bir sonucu olarak ülkemizde maden konusu ile ilgili mevzuatsal düzenlemeler yapılmıştır. Özellikle madencilik sektörünün tabiatı gereği taşıdığı riskler, bu sektörde çalışanların uymaları gereken kurallar ile almaları gereken tedbirlerin düzenlenmesini zorunlu kılmıştır. 6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu, 09.12.2003 tarih ve 25311 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan İş Sağlığı ve Güvenliği Yönetmeliği, 3213 sayılı Maden Kanunu, 19.09.2013 tarih ve 28770 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan Maden İş Yerlerinde İş Sağlığı ve Güvenliği Yönetmeliği bu düzenlemelere örnek gösterilebilir.

Ülkemizdeki mevzuatsal düzenlemelere bakıldığında, özellikle madencilik sektörünün taşıdığı riskler göz önüne alınarak, iş sağlığı ve güvenliği konusunda gayet geniş kapsamlı ve nitelikli düzenlemeler yapıldığı görülmektedir. Ancak; ülkemizde yaşanan maden kazalarının sayısındaki artış ve sonuçlarındaki vahamet gözetildiğinde, yapılan bu mevzuatsal düzenlemelerin, istenmeyen sonuçların önlenmesinde başlı başına yeterli olmadığı anlaşılmaktadır.

Bu makale kapsamında ilk olarak maden kavramı ve madencilikğin Ülkemizdeki tarihsel gelişimi üzerinde kısaca durulduktan sonra, bir taksirli suç türü olarak maden kazalarında cezai sorumluluk ve kusurluluk incelenecek ve ilgili Yargıtay kararları ile uygulamada görülen sorunlara ışık tutulmaya çalışılacaktır.

I. MADEN KAVRAMI VE ÜLKEMİZDE MADENCİLİĞİN TARİHÇESİ

Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı Maden İşleri Genel Müdürlüğü'nün resmi internet sitesinde yapılan en son ve genel tanımı ile maden; yer kabuğunun kimi bölgelerinde çeşitli iç ve dış doğal etkenler nedeni ile oluşan, ekonomik yönden değer taşıyan mineral bileşimidir.

Anadolu topraklarında madencilik, M.Ö. 7000 yılına kadar dayanmaktadır. Bilinen tarihi kayıtlara göre, milattan 7000 yıl önce Ana-

dolu'da madenler eritilip işletilmeye başlanmış, M.Ö. 2000-1200 yıllarında Hititler demiri eritip çeşitli aletler yapmayı başarmışlardır.² Madenciliğin Anadolu topraklarındaki geçmişi çok eskiye dayanmakla birlikte, yakın tarihimiz açısından Ülkemizde madenciliği, Osmanlı İmparatorluğu Dönemi ve Cumhuriyet Dönemi olarak iki başlık altında toplayarak incelemek, dönemsel farklılıklar dikkate alındığında faydalı olacaktır. Cumhuriyet Dönemi madenciliğini de, yine kendi içindeki dönemsel farklılıklar dikkate alınarak aşağıdaki şablonda gösterildiği şekilde 5 alt başlık altında toplamak mümkündür.³

Bu başlık altında yapılacak açıklamalarda, ilk olarak dönemler itibari ile ülkemizde görülen ideolojik akımlar ve bunların ülkemizdeki madencilik sektörüne etkisi irdelenecek; sonrasında söz konusu dönemlerde yapılan iş sağlığı ve güvenliği ile ilgili mevzuatsal düzenlemelere kısaca değinilecek ve ilerleyen bölümlerde ayrıntısıyla üzerinde durulacak olan cezai anlamda maden kazalarında sorumluluk ve kusurluluk kavramlarının belirlenmesinde kullanılan hukuki ölçütlerin (iş sağlığı ve güvenliğine ilişkin yasal düzenlemelerin) tarihsel gelişimi genel hatları ile ortaya konulacaktır.

A. OSMANLI İMPARATORLUĞU DÖNEMİ MADENCİLİK

Osmanlı İmparatorluğu'nun ilk dönemlerinde , maden ocaklarının devlet iştiraki ile işletildiği ve devletin maden gelirlerden bir pay aldığı görülmektedir. Bu madenlerin denetimi ve madenlerden elde edilecek paranın tahsili için yüksek sınıf memurlardan oluşan bir memur kadrosu bulundurulduğu tarihi kayıtlardan anlaşılmaktadır. Ancak, Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerinde devletin madenlerdeki iştirak payı, uzun süren savaşlar ve ortaya çıkan mali imkansızlıklar neticesinde azalmış ve buna bağlı olarak maden gelirleri de düşmüştür. Bunun üzerine Osmanlı Devleti, maden gelirlerini elinde tutmak adına XV. yüzyılda maden üretimi alanına, mecburî çalışma sistemini uygulamak zorunda kalmıştır.⁴ Böylece, civarında maden bulunan bütün köylüler, bunları işletmek ve emeklerinden elde ettikleri ürünleri devlet ile bölüşmek zorunda

2 Turan, Murat; Madenciliğin Tarihsel Gelişimi, s. 48, www.maden.org.tr (erişim tarihi: 02.10.2014)

3 Kartalkanat , Ahmet; Cumhuriyet Döneminde Madenciliğimizin Gelişimi ve Türkiye Madencilik Politikası, s. 51, www.jmo.org.tr (erişim tarihi: 05.10.2014) - söz konusu makalede, tarihsel sürece ilişkin ayrımda, 2. Dünya Savaşı dönemi dikkate alınarak 1940-1945 arası dönem ayrı bir bölüm olarak ele alınmış ise de, makalemiz kapsamında söz konusu ayrımın içeriğe bir katkısı olmadığı anlaşılmakla, bütünlük arzemesi bakımından, tasniflemeye 1940-1945 arası dönem bir önceki dönemin içinde ele alınmıştır.

4 Sükün, N.; L'Industrie Minière Turque - Montreux, 1943, s. 214; naklen, Topkaya, Mehmet/ Bircan, Aydın; Türkiye'de Madenciliğin Tarihçesi, s. 172, www.maden.org.tr (erişim tarihi: 02.10.2014)

kalmışlardır.⁵

XIX. yüzyıl ortalarına, Osmanlı Devleti'nde maden imtiyazlarının arttığı; ancak yine de ,maden üretimine ilişkin usul ve esasları belirleyen kapsamlı bir metin bulunmadığı anlaşılmaktadır. 1858 Arazi Kanunnamesi ile , madenlerin mülkiyeti ve alınacak vergilerin miktarına ilişkin düzenlemeler yapılmış olmasına rağmen, işletme yöntemleri, imtiyaz sahiplerinin sorumlulukları, işçilerin durumları, yakacak temini gibi daha pek çok konunun kapsam dışında bırakıldığı görülmektedir.⁶ Yasal düzenlemeler konusundaki bu eksiklikler ve yakacak planlamasının yapılmaması ve madenin bulunduğu yöre halkının ocaklarda zorla çalıştırılması gibi pek çok yanlış politika nedeni ile maden ocaklarının verimliliğini zamanla kaybettiği tespit edilmektedir. Bu nedenle Avrupa'da olduğu gibi üretimin tüm safhalarını tarif eden müstakil bir nizamnâmenin hazırlanması için 1856'da Hazine-i Hassa Nezâreti'nde haftada iki gün toplanacak özel bir komisyon kuruldu.⁷ Yapılan çalışmalar sonucunda Osmanlı Devleti'nin ilk Maden Nizamnamesi 28 Mayıs 1861 tarihli irâde ile yürürlüğe girdi.⁸

Ancak söz konusu nizamnamenin en önemli düzenlemelerinden biri, yabancılara ilk defa maden ihalelerine hissedâr olarak katılabilme imkanını tanımasıdır.⁹ Osmanlı tebaasından olanların tek başlarına veya ortaklık suretiyle imtiyaz alabilmelerine fırsat vermesi ve bu ortaklıklara yabancılara hissedâr olarak katılabilmesi¹⁰ ile verilecek imtiyazların süresinin kesin olarak tespit edilmemesidir.¹¹ Bu nizamnameyi sırasıyla 1869, 1886 ve 1906 tarihli nizamnameler takip etmiş ve tüm bu nizamnameler tıpkı daha öncekiler gibi yeni oluşumları ve süregelen idareyi yeni ilaveler ve çeşitli düzenlemelerle takviye etmiştir.¹²

5 Topkaya/ Bircan, s. 172, www.maden.org.tr (erişim tarihi: 02.10.2014)

6 Keskin, Özkan; Osmanlı Devleti'nde Maden Hukukunun Tekâmülü (1861-1906), s. 127, www.dergiler.ankara.edu.tr (erişim tarihi: 02.10.2014)

7 Tızlak, Fahrettin; "Osmanlı Maden İşletmeciliğinde Kanunnâmeden Nizamnâmeye Geçiş ve 1861 Tarihli Maden Nizamnâmesi", *Türk Dünyası Araştırmaları*, S.98, İstanbul 1995, s.79-80; naklen, Keskin, s. 127, www.dergiler.ankara.edu.tr (erişim tarihi: 02.10.2014)

8 1861 Maden Nizamnâmesi'nin tam metni için bkz. BOA. Cevdet Darphane (C. DRB.) Nr. 1360, 2044; BOA. Irâde Meclis-i Vâlâ (İ. MVL.) Nr.20152; BOA. Meclis-i Tanzimat Defterleri Nr.2,s.14-21; BOA. DUİT. Nr.21/2-1; Tızlak, s.75-91; naklen Keskin, s.128, www.dergiler.ankara.edu.tr (erişim tarihi: 02.10.2014)

9 BOA. İ. MVL. Nr.4350 (30 Mart 1849); naklen Keskin ; s. 129, www.dergiler.ankara.edu.tr (erişim tarihi: 02.10.2014)

10 1861 Maden Nizamnâmesi 13. madde; naklen Keskin; s. 128 , www.dergiler.ankara.edu.tr (erişim tarihi: 02.10.2014)

11 Keskin; s. 130 , www.dergiler.ankara.edu.tr (erişim tarihi: 02.10.2014)

12 Çiloğlu, Mehmet; Osmanlı Devleti'nde Madencilik ve Balya Madenler, s. 35, www.karesitarih.com

B. CUMHURİYET DÖNEMİ MADENCİLİK

1. 1923- 1933 Arası Dönem

Döne içinde izlenen politikaların belirlenmesinde önemli rol alan 16.02.1923 tarihinde İzmir’de gerçekleştirilen İzmir İktisat Kongresi dönemin önemli düzenlemelerindendir. Bu kongre kapsamında, madenlerimiz birkaç havzaya ayrılarak, buralarda Türk teknik elemanlarının çalışması, maden haritalarının yapılması, bulunmuş madenlerin ihaleyle, mali gücü olan Türk vatandaşlarınca işletilmesi, maden ocaklarının hukuki sınırlarının çizilmesi gibi konularda alınan kararlar ve öneriler, bir bildiri ile Türkiye Büyük Millet Meclisi’ne ve Başbakanlığa sunulmuştur.¹³ Bu öneriler doğrultusunda özel kesimin finansmanını üstlenen, yarı resmi nitelikteki İş Bankası kurulmuştur. Aynı bildiriyle ve aynı amaçla 19 Nisan 1925 yılında da 633 sayılı yasa ile Türkiye Sanayii ve Maadin Bankası kurulmuş ve bankaya devredilen sanayi kuruluşlarını idare etmek, sanayi kuruluşlarına katılmak ve bu kuruluşları işletmek, maden imtiyazı almak ve maden işletmek, Türk sanayici ve madencilerine kredi vermek ve her türlü bankacılık işlemlerinde bulunmak, Banka’ya verilen görevler arasında sayılmıştır.¹⁴

Görüldüğü üzere; Cumhuriyet’in ilk dönemlerinde madenlere ilişkin önemli adımlar atılmış, madenlerin ihaleyle, mali gücü olan Türk vatandaşlarınca işletilmesinin önü açılmış, özel teşebbüsün maddi anlamda desteklenmesi adına ekonomik olanaklar artırılmış ve bu şekilde madenlerin ekonomiye katkı sağlaması amaçlanmıştır.

Ancak, madencilik sektöründe atılan bu önemli adımlara rağmen, ne genel olarak tüm işçileri kapsayacak şekilde, ne de özelde maden işçilerine yönelik olarak işçi hakları, iş sağlığı ve güvenliği hususunda mevzuatsal düzenlemeler yapılmamış, bu konuda gerekli hukuki ya da fiili adımlar atılmamıştır. Bu döneme ilişkin olarak, iş sağlığı ve güvenliğine ilişkin düzenlemelere, 1926 tarihinde yürürlüğe giren 818 sayılı Borçlar Kanunu’nda, ana hatlarıyla genel bir düzenleme niteliğinde yer verildiğini görüyoruz.

balikesir.edu.tr (erişim tarihi: 02.10.2014)

13 İnan, Afet; Devletçilik ilkesi ve Türkiye Cumhuriyetinin Birinci Sanayii Planı 1933, (Ankara,- TTK Yayını No: J4, 1972), s.31; naklen Kartalkanat, s. 51, www.jmo.org.tr (erişim tarihi: 05.10.2014)

14 Apak, Kemalettin; Aydınelli, Cevdet; Akın, Mehmet; Türkiye’de Devlet Sanayi ve Maadin İşletmeleri, İzmit Selüloz Basımevi, 1952, s. 22; naklen Kartalkanat, s.51, www.jmo.org.tr (erişim tarihi: 05.10.2014)

818 sayılı Borçlar Kanunu'nun "Tedbirler ve Mesai Mahalleri Başlıklı" 332. maddesinde; işverenin, iş aktinin özel durumları ve işin mahiyeti noktasında, işçinin kendisinden istenebilecek çalışmaları nedeni ile maruz kaldığı tehlikelere karşı gerekli tedbirleri almakla, sağlıklı çalışma ortamını ve işçi birlikte ikamet ediyorsa gerekli sağlıklı ikamet ortamını sağlamakla yükümlü olduğu belirtilmiş; iş sahibinin, bu yükümlülüklerini gereği gibi yerine getirmemesi nedeni ile işçinin ölümü halinde, bu ölüm nedeni ile işçinin yardımına muhtaç yaşayanlar tarafından açılacak tazminat davalarından, akde aykırılık hükümleri gereğince sorumlu olacağı düzenlenmiştir.

2. 1933-1945 Arası Dönem

Bu dönem içinde izlenen politikalarında belirlenmesinde, 17 Nisan 1934 tarihinde, 1934 ve 1938 tarihleri arası dönemi kapsar şekilde hazırlanan ve sanayisel gelişim programının belirlendiği birinci 5 yıllık kalkınma planı ile 20.01.1936 tarihinde 1938 yılı sonrası dönemi kapsar şekilde hazırlanan ikinci beş yıllık sanayi planının önemli rol üstlendiği görülmektedir. Dönem içinde uygulanan birinci 5 Yıllık Sanayi Planı ve ikinci 5 Yıllık Sanayi Planı programlarında madencilik alanında, geniş çaplı yatırımlara yer verilmiş ve bunların uygulanmasında da başarılı olunmuştur.¹⁵

Bu dönem içinde, özel girişimin yeterli bir sermaye gücünden yoksun olması ve izlenen "özel girişime dayalı" politikanın başarılı olamaması nedeni ile Devletçilik politikasının etkili olduğu görülmektedir.¹⁶ Ayrıca o gün için "ferdi mesai veya sermayenin" yeterli düzeyde olmaması ve çizilen devletçilik politikasının uygulanması gibi etmenlerden ötürü, devletin madencilik sektöründe öncülük yapması gerekmiştir.¹⁷ Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü, Etibank, Elektrik İşleri Etüd İdaresi bu dönemde kurulan devlet kuruluşlarıdır.¹⁸

1939 ile 1945 tarihleri arasında yaşanan 2. Dünya Savaşı ve bu savaşın dünyada çapındaki ekonomik ve sosyal açıdan yıkıcı etkilerine rağmen, Türkiye izlediği dış politika ile bu etkilerden uzak kalabilmiş ve bu dönemi kendi iç sanayisel gelişimi adına bir başarıya çevirebilmiştir.

15 Kartalkanat, s. 53, www.jmo.org.tr (erişim tarihi: 07.10.2014)

16 Turan, s. 55, www.maden.org.tr (erişim tarihi: 07.10.2014)

17 Kartalkanat, s. 53, www.jmo.org.tr (erişim tarihi: 07.10.2014)

18 Turan, s. 56, www.maden.org.tr (erişim tarihi: 07.10.2014)

Bu dönemde, **08.06.1936 tarih ve 3008 sayılı İş Kanunu** çıkartılmış, bu Kanun ile iş sağlığı ve güvenliğiyle ilgili önemli yasal düzenlemeler getirilmiştir. **Adı geçen Kanunun 54. maddesinde**, her işverenin, işyerinde işçilerin sağlığını koruma ve iş emniyetini temin etme konusunda gerekli önlemleri almakla yükümlü olduğu, bu anlamda gerekli araç ve gereci noksansız bulundurmakla yükümlü olduğu, işçilerin de iş sağlığı ve güvenliği açısından belirlenen usul ve şartlara uymakla yükümlü olduğu düzenlenmiştir. Bu düzenleme ile işçilerin işyerindeki sağlık ve güvenliklerini sağlama görev ve sorumluluğu, işverene verilmiştir. İşçiler de işveren tarafından belirlenen usul ve şartların gereğini yerine getirmekle yükümlü kılınmışlardır. Her ne kadar dönem itibari ile maden işçilerine ilişkin özel ve ayrıksı bir yasal düzenlemeye rastlamıyor isek de, genel nitelikteki bu düzenleme sayesinde, iş sağlığı ve güvenliği yönünden önemli bir adım atıldığını söyleyebiliriz.

3. 1945-1960 Arası Dönem

Bu dönemde, bir önceki dönemde benimsenen Devletçilik çizgisinden çıkılarak; devlet sektörü ile özel sektör eşit olmalıdır sloganıyla, doğal kaynaklar üzerinde devletin tasarruf yetkisinden kaynaklanan öncelik hakkı yok edilmiştir.¹⁹ Demokrat Parti iktidarının, özel sektörün ekonomik üretimde etkin olarak yer alması gerektiği yönündeki politikaları doğrultusunda, özel kesimin madencilik sektöründe öncü ve egemen olmasına yönelik yasal değişiklikler yapılmış ve gerekli yasal düzenlemelerle birlikte ekonomik destek de sağlanmıştır. 1951’de çıkarılan 5821 sayılı Sermaye Yatırımlarını Teşvik Kanunu, 1954 yılında çıkarılan 6309 sayılı Maden Kanunu dönemin önemli yasal düzenlemeleridir.²⁰

1954 tarihinde çıkartılan 1309 sayılı Maden Kanunu’na kadar, ülkemizde 08.04.1906 tarihli Maadin Nizamnamesi uygulanmaya devam ediyordu. 6309 sayılı Maden Kanunu’nun ‘Kaldırılan Hükümler’ başlıklı 158. maddesi ile bu nizamname yürürlükten kaldırıldı ve ülkemiz modern anlamda madenciliği düzenleyen ilk kanuna kavuştu.

6309 sayılı Kanunun ‘Arama Ruhsatı Verilebilecek Şahıslar’ başlıklı 13. maddesinde; *“Arama ruhsatnameleri, medeni haklarını kullanmaya ehil Türk vatandaşına veya madencilik yapabileceği statüsünde yazılı ve Türk kanunlarına göre kurulmuş hükmi şahsa veya bu hususta*

19 Turan, s. 57, www.maden.org.tr (erişim tarihi: 07.10.2014)

20 Kartalkanat, s. 56, www.jmo.org.tr (erişim tarihi: 07.10.2014)

yetkiyi haiz İktisadi Devlet Teşekkülü ve müessesesine veya amme idaresine verilir.” denilmek sureti ile, maden sektöründe özel teşebbüs eli ile madenlerin aranabileceği düzenlenmiş;

Yine aynı Kanunun ‘İşletme Ruhsatnamesi’ başlıklı 62/1. maddesinde; maden işletme ruhsatnamesinin, Sanayi Bakanlığı’nca , medeni hakları kullanmaya ehil bir Türk Vatandaşına veya madencilik yapabileceği statüsünde yazılı ve Türk Kanunlarına göre kurulmuş, tüzel kişiliğe sahip kuruluşa veya bu konuda yetkili iktisadi devlet teşekkülüne verilebileceği düzenlenmiştir.

Söz konusu Kanunun diğer önemli bir özelliği, madenlerde çalışan işçilerin sağlığı ve güvenliği konusunda özel nitelikte ilk düzenlemeleri içermesidir. Kanunda, Ekonomi ve Ticaret Vekaleti’nin bir maddede, arazi ve işletmenin emniyeti veya işçinin sağlığı veya hayatı konusunda tehlike meydana geldiği durumda, gerekli tedbirlerin alınması konusunda işletme hakkı sahibine talimat vereceği; tehlikenin büyük ve ani olması durumunda, Vekaletin bu yetkisinin yine aynı Vekalet maden mühendisi tarafından da kullanılabilceği, Vekalet maden mühendisinin gerekli talimatları verdikten sonra ilgili durumu derhal Ekonomi ve Ticaret Vekaletine bildirmekle yükümlü olduğu belirtilmiştir. Kanunun ilgili maddesinde, işletme hakkı sahibinin, gerek Vekalet ve gerekse Vekalet maden mühendisi tarafından verilen talimatları hemen yerine getirmekle yükümlü olduğu da kaleme alınmıştır. Bu şekilde maden işyerinde çalışan işçinin, iş sağlığı ve güvenliği konusunda gerekli tedbirleri alma yükümlülüğü, maden arama veya işletme hakkı sahibine verilmiştir. Arama ve işletme hakkı sahibini harekete geçirme yetkisi ise, Ekonomi ve Ticaret Bakanlığı’na (bugünkü adı ile Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı); acil durumlarda ise, yetkili maden mühendisine verilmiştir. (m.91)

Aynı Kanunda, yukarıda belirtilen talimatların, işletme hakkı sahibince yerine getirilmemesi durumunda uygulanacak yaptırımlar da düzenlenmiştir. Buna göre, işletme hakkı sahibi, Ekonomi ve Ticaret Vekaletince veya Vekaletin yetkili maden mühendiscince verilen, işçi sağlığı ve güvenliği açısından gerekli tedbirlerin alınması yönündeki talimatları, kendisine verilen süre içinde yerine getirmezse, sürenin bitiminde maden işletmesi kısmen veya tamamen durdurulacak ve verilen talimatların gereği yerine getirilinceye kadar işletme hakkı sahibine her gün için 10 liradan 50 liraya kadar ağır para cezası verilecektir. Ek olarak, işletme hakkı sahibinin, kendisi-

ne yapılan son ihtara rağmen, tedbirlerin yerine getirilmemesinde ısrar etmesi halinde, ruhsatı iptal edilecektir.(m.94) Bu şekilde, Kanunda işçi sağlığı ve güvenliğine ilişkin olarak yapılan düzenlemelerin, uygulanmasının sağlanması amaçlanmıştır.

Yine aynı Kanunda, işçi ve işverenlerin, işyerinde iş sağlığı ve güvenliği konusunda alınan önlemlere uyma yükümlülüğü getirilmiş ve bunların ihlali halinde işletme hakkı sahibine 200 liradan 2000 liraya kadar ağır para cezası verileceği, tedbirlerin tekrar ihlali halinde ise işletme hakkı ruhsatının iptal edileceği belirtilmiştir. Bu düzenlemeyle, işyerinde alınan tedbirlere uyma yükümlülüğü, hem işveren hem işçiler açısından düzenlenmiş; bir üst noktada işçilerin bu tedbirlere uymasını sağlamak işveren sorumlu tutulmuş ve bunun doğal bir sonucu olarak, gerek işçi gerekse işveren tarafından yapılacak bir ihlalin cezai müeyyidesinden işletme hakkı sahibinin sorumlu olacağı ortaya konulmuştur.(m.95)

Görüldüğü üzere; 1945-1960 arası dönemde en dikkat çekici hususlar, Ülkemiz madencilik sektöründeki 'Devletçilik' anlayışının, yerini özel sektöre dayalı üretim anlayışına bırakmış ve madenlerde çalışan işçilere ilişkin iş sağlığı ve güvenliği konusundaki yasal düzenlemelerin ilk kez yapılmış olmasıdır.

4. 1960-1980 Arası Dönem

Söz konusu dönemin belirlenmesinde dikkate alınan ana kıtas, 27 Mayıs 1960 tarihinde gerçekleşen askeri darbe ve sonrasında hazırlanıp uygulanan 1961 Anayasası'dır. Anayasa öte yandan madenlerin aranması ve işletilmesinde özel teşebbüsün katılımını, devletin iznine bağlamıştır.

Yeraltı kaynaklarının devletin hüküm ve tasarrufu altına alınması ve bunun bir hüküm olarak Anayasa'da yer alması ilk kez 1961 Anayasası ile mümkün olmuştur. 1961 Anayasasının doğal kaynaklarla ilgili 130. maddesinin gerekçesinde; "*bu madde bugünkü durumun teyidinden ibarettir*" denilmek suretiyle, tabii servet ve kaynakların eskiden beri devletin öncülüğünde arandığı ve işletildiği açık bir şekilde vurgulanmıştır.²¹

Bu anlamda dönem içinde yapılan önemli düzenlemelerden biri, 14 Ekim 1978 tarih ve 16434 sayılı Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe giren 'Devletçe İşletilecek Madenler Hakkında Kanun' başlıklı 2172 sayılı Kanun'dur. Adı geçen Kanunun 'Bakanlar Ku-

21 Kartalkanat, s. 56, www.jmo.org.tr (erişim tarihi: 07.10.2014)

ruhu Kararı' başlıklı 1. Maddesi ile; belirli bölgelerde belirli cinste madenlerin devletçe aranması ve işletilmesine, bu madenlerin özel hukuk tüzel kişilerince aranması ve işletilmesine ilişkin verilen ruhsatnamelerin geri alınmasına Bakanlar Kurulu Kararı ile karar verileceği, geri alınacak ruhsatnamelerin sırasına ilişkin belirleme ile ruhsatnamesi geri alınan bu madenlerin hangi İktisadi Devlet Teşekkülü tarafından işletileceğine ilişkin düzenlemenin, Bakanlar Kurulu Kararında yer alacağı belirtilmiştir.

Bu dönem içinde Bakanlar Kurulu'nun 26/3/1969 tarih ve 6/11668 sayılı kararı ile Çalışma Bakanlığına bağlı olarak İş Sağlığı ve Güvenliği Merkezleri kurulmuş ve bu Merkezlerin çalışma usullerine ilişkin esasları düzenleyen 17 Mayıs 1972 tarih ve 14190 sayılı Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe giren Çalışma Bakanlığı İş Sağlığı ve Güvenliği Merkezi Çalışma Yönetmeliği çıkarılmıştır.

Yine bu dönem içinde çıkartılarak yürürlüğe konulan **25.08.1971 tarih ve 1475 sayılı İş Kanununda**, işverenlerin, işyerinde işçi sağlığı ve güvenliğini sağlamak için gerekli tedbirleri almak, gerekli şartları sağlamak ve gerekli araç gereçleri bulundurmakla yükümlü olduğu düzenlenmiştir. Bu düzenlemede, işyerinde iş sağlığı ve güvenliği ile ilgili önlemleri alma yükümlülüğü işverene verilmiş, işçiler de bu yönde alınan tedbirlere uymakla yükümlü kılınmışlardır.(m.72)

5. 1980 ve Sonrası Dönem

Söz konusu döneme ilişkin ülke politikalarının belirlenmesinde, 12.09.1980 tarihinde gerçekleşen askeri darbe sonrası hazırlanıp uygulanan ve '24 Ocak Kararları' diye bilinen ekonomik kararlardır. Bu dönemde hazırlan ve halen yürürlükte olan, 2709 sayılı Türkiye Cumhuriyet Anayasası'nda yer alan tabii kaynaklar hakkındaki düzenlemeler, 1961 Anayasası ile benzer nitelikler taşımaktadır. 1982 Anayasasında madenlerin arama ve işletilme hakkının devlete ait olacağı, bu arama ve işletme yetkisinin özel gerçek ya da tüzel kişilere devredilmesinin ancak kanunun açık izni ve Devletin denetimi altında mümkün olacağı belirtilmiştir. (m.168) Ancak özel sektöre öncelik tanıyan 24 Ocak felsefesi doğrultusunda, 2172 sayılı "Devletçe İşletilecek Madenler Hakkında Kanun" yürürlükten kaldırılmıştır. 13 Haziran 1983 tarih ve 2840 sayılı yasa ile 2172 sayılı yasa iptal edilmekle kalmamış, "evvelce kamulaştırılan maden sahalarının eski sahiplerine iadesi" de kararlaştırılmıştır.²² Döneme

22 Kartalkanat, s. 58, www.jmo.org.tr (erişim tarihi: 08.10.2014)

ilişkin bir diğer yasal düzenleme 1985 tarih ve 3213 sayılı Maden Kanunu'dur.

Bu dönem içinde hazırlanıp yürürlüğe konulan 6098 sayılı Borçlar Kanunu, 3213 sayılı Maden Kanunu, 4857 sayılı İş Kanunu, 6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu ve bunların uygulama yönetmelikleri, makalenin ilerleyen bölümlerinde sorumluluk ve kusurluluk kavramlarının irdelenmesi sırasında ayrıntısı ile ele alınacak ve ilgili yasalarda yer alan düzenlemeler, maden kazalarının cezai boyutu içinde ayrıca değerlendirilecektir. Bu nedenle bu bölümde ayrıca ele alınmamıştır.

II. KUSURLULUK VE MADEN KAZALARININ HUKUKİ NİTELİĞİ

Makalemizin konusu, maden kazalarının cezai yönden irdelenmesidir. Ceza hukuku anlamında maden kazaları karşımıza genellikle bir taksirli suç türü olarak çıkar. Yaşanacak bir maden kazasında sorumlular, ölüm veya yaralanma sonuçlarından, taksirle sorumlu tutulabileceği gibi, bilinçli taksir veya olası kast ile de sorumlu tutulabileceklerdir. Bu nedenle bu bölümde kısaca kusurluluk kavramı tanımlandıktan sonra taksir, bilinçli taksir ve olası kast kavramları ile aralarındaki farklar irdelenecek ve maden kazalarının cezai anlamda hukuki niteliği bu çerçevede ortaya konmaya çalışılacaktır.

A. KUSURLULUK

Ceza Hukukunda sorumluluğun temel şartı; davranışın iradi olarak gerçekleştirilmesidir. Bu itibarla, insanın, iradi olarak gerçekleştirmediği fiil, hukuka aykırı olsa bile, bu fiilden dolayı sorumlu tutulması mümkün değildir.²³ Cezalandırmanın başlı başına bir ihlale bağlanması ve kişinin iradesinin değerlendirme dışı bırakılması, ilkel toplumlarda kabul edilen ceza sorumluluğunun göstergesidir. Modern toplumlarda, suç ve cezaların şahsiliği ilkesinin bir sonucu olarak davranış ve bu davranışla ihlal edilen kuralın yanı sıra, ihlal eden failin iradesinin niteliği de önemli bir unsur olarak kabul edilmektedir. Bu noktada da karşımıza kişinin kusurluluğu kavramı çıkmaktadır.

Kusurluluk, suçun objektif yani maddi nitelikteki unsurları olan tipiklik ve hukuka aykırılık unsurlarının, fail ile olan ilişkisidir. "Kusursuz suç ve ceza olmayacağına" göre, fail için kusurludur diyemiyorsak, cezalandırmamız da mümkün değildir. O halde ku-

23 Özgenç, İzzet; Türk Ceza Kanunu Gazi Şerhi, Ankara, 2006, s.245.

surluluk, fail hakkındaki bir değer hükmüdür.²⁴ Kusurluluk, suç teşkil eden fiilin bir vasfı değildir. Kusur, haksızlık teşkil eden fiili gerçekleştiren şahsın, bu fiili gerçekleştirmesi nedeni ile muaheze edilmesi gerektiği konusundaki yargıyı ifade etmektedir.²⁵

Türk öğretisinde kusurluluk kavramı, bu ana eksen çerçevesinde, pek çok yazar tarafından farklı şekilde tanımlanmıştır. Özbek'e göre kusurluluk, failin fiil ile olan ilişkisidir.²⁶ Önder'e göre kusurluluk, failin hukuka uygun hareket edebilme imkanına sahip olduğu halde, hukuka aykırı bir davranışı seçmiş ve gerçekleştirmiş olması sebebiyle, bu fiilin ona yüklenebilmesi ve kınanabilmesidir.²⁷ Soyaslan'a göre kusurluluk, özü açısından bir sosyal disiplinsizliğin ifadesi olup, aynı zamanda kişinin hukuk nizamına karşı itaatsizliğidir.²⁸ İçel'e göre ise kusurluluk, failin psişik faaliyeti ile sonuç arasındaki ilişkidir. Diğer bir ifadeyle, bilinç ve iradenin gerçekleşen tipik sonuç ile ilgili özel durumudur.²⁹

Sonuç olarak; Türk öğretisinde egemen görüşe göre kusurluluk, belirli bir fiil esas alınarak, söz konusu fiili işleyen kişinin bu fiilden dolayı kınanabilir olup olmadığına ilişkin değer yargısını ifade eder³⁰.

Kusur ve kusurluluk kavramları iç içe geçmiş kavramlardır. Kusur veya kusurluluk genel olarak, fail ile fiil arasındaki manevi bağ olarak anlaşılabilir. Kusur, suç oluşturan bir fiilin, kusur yeteneği bulunan bir kimse tarafından bilerek ve isteyerek(kasten) ve fakat en azından bilerek(taksirle) işlenmesi şeklinde tanımlanabilir.³¹ Kusur, suç teşkil eden fiilin bir vasfı değildir. Kusur, haksızlık teşkil eden fiili gerçekleştiren şahsın bu fiili gerçekleştirmesi nedeniyle muaheze edilmesi gerektiği konusundaki yargıyı ifade etmektedir. Bu itibarla, kusur, işlediği haksızlıkla ilgili olarak fail hakkında bulunan yargıdan ibarettir.³² Ozansü'ye göre, kusur, failin özgür iradesiyle haksızlığı seçmiş olmasıdır.³³

24 Özbek, Veli Özer; Türk Ceza Kanununun Anlamı, Ankara, 2010, s.222.

25 Özgenç, s.245.

26 Özbek, s. 223.

27 Önder, Ayhan; Ceza Hukuku Genel Hükümler, C. II, İstanbul, 1989, s. 252; naklen Hakeri, Hakan; Ceza Hukuku Genel Hükümler, Ankara, 2011, s. 317.

28 Soyaslan, Doğan; Ceza Hukuku Genel Hükümler, Ankara, 2012, s. 428.

29 İçel, Kayıhan/Evik, Hakan; Ceza Hukuku Genel Hükümler, İstanbul, 2007, s.167.

30 Özen, Mustafa; Ceza Hukukunda Taksir, Adalet Yayınevi, Ankara, 2011, s. 5-7.

31 Öztürk, Bahri/Erdem, Mustafa Ruhan/Özbek, Veli Özer; Uygulamalı Ceza Hukuku, Ankara, 2003, s. 200; Özbek, Veli Özer; Yeni Türk Ceza Kanununun Anlamı, Ankara, 2006, s. 275.

32 Özgenç, s.282.

33 Ozansü, Mehmet Cemil; Ceza Hukukunda Kasttan Doğan Subjektif Sorumluluk, Ankara, 2007, s.

Klasik öğretilere göre kast ve taksir, kusurluluk şekilleri olarak ele alınmıştır³⁴. Türk hukukunda da hakim görüş, kast ve taksirin kusurluluk şekli olarak kabul edilmesidir³⁵. Türk Ceza Kanunu'nda kusur şekilleri; kast (m. 21), taksir (m. 22) ve netice sebebiyle ağırlaşmış suç (m. 23) olarak düzenlenmiştir.³⁶

Kast, suçun kanuni tanımındaki unsurların bilerek ve istenerek gerçekleştirilmesidir(m. 21/1). Taksir, dikkat ve özen yükümlülüğüne aykırılık dolayısıyla, bir davranışın suçun kanuni tanımında belirtilen neticesi öngörülmeden gerçekleştirilmesidir(m. 22/2). Netice sebebiyle ağırlaşmış suç ise, failin kasten gerçekleştirdiği hareketi neticesinde, gerçekleşmesi istenen netice dışında, daha ağır bir neticenin meydana gelmesidir. Failin bu neticeden sorumlu tutulabilmesi için bu netice bakımından en azından taksirle hareket etmesi gerekir(m. 23).

TCK'nın 21/1. maddesi, "*Suçun oluşması kastın varlığına bağlıdır. Kast, suçun kanuni tanımındaki unsurların bilerek ve istenerek gerçekleştirilmesidir.*" şeklinde düzenlenmiştir. Suçun oluşumu için kastın varlığı şarttır. Aksine düzenleme olmayan durumlarda, suçlar kasten işlenebilir. Kast asıl kusurluluk şekli, taksir ise istisnai kusurluluk şeklidir. Bu nedenle, taksirli davranıştan dolayı bir kişinin sorumlu olabilmesi için, bu davranışın doğurduğu suçun taksirle işlenebileceğine dair yasal düzenleme bulunması şarttır.

Bir kimsenin fiilinden dolayı sorumlu tutulabilmesi için kasten ya da taksirle hareket etmiş olması gerekir. Kast ya da taksirin bulunmadığı hallerde kişi cezalandırılmaz. Kişinin daha ağır veya başka bir neticenin oluşumuna sebebiyet vermesi halinde ise (netice sebebiyle ağırlaşmış suç) en azından taksir derecesinde kusuru varsa, meydana gelen daha ağır veya başka neticeden dolayı sorumlu tutulması mümkün olur.³⁷

Bu nitelikleri gereğince kast, kusurluluk halleri içinde en üst basamakta yer almaktadır. Kusurluluk türlerini, bir şema halinde gösterecek olursak; en alt basamakta taksir, bir üst basamakta bilinçli taksir, bunun üzerinde olası kast ve en üst basamakta da kast yer alacaktır. Fail, bu basamaklarını çıktıkça, kusur yoğunluğu ile birlikte toplumda kınanabilirliği de artacaktır.

34 Koca, Mahmut/ Üzülmöz, İlhan; Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2010, s. 179.

35 Özen, s. 48.

36 Demirbaş, Timur; Ceza Hukuku Genel Hükümler, Ankara, 2011, s. 342.

37 Hakeri, s. 195.

Tüm bu açıklamalar ışığında maden kazalarının hukuki niteliği ortaya konulacak olursa; adı üzerinde kaza niteliği taşıyan bu tür olayların ancak taksir, bilinçli taksir ya da olası kast çerçevesinde değerlendirilmesinin mümkün olduğu söylenebilir. Bu noktada bu kavramların kısaca tanımları yapıldıktan sonra, maden kazalarının hukuki niteliği daha net bir şekilde ortaya konulmaya çalışılacaktır.

1. Taksir

Taksir kavramı bugüne kadar birçok teoride farklı şekilde tanımlanmış olmakla birlikte, doktrinde ağırlıklı olarak benimsenen öngörülebilirlik teorisine göre; taksir, öngörülebilir ve önlenemez hukuka aykırı bir neticeyi öngörmek ve önlemek hususunda, gerekli dikkat ve özenin iradi olarak ihmal edilmesidir. Bu teoriye göre; neticeyi istemeyen fail, yeterli dikkat ve özeni gösterseydi, istenmeyen neticeyi öngörebilecek ve önleyebilecekti³⁸. Günümüzde genel olarak, taksirli suç denildiğinde, öngörülebilirlik; ancak, özen yükümlülüğünün ihlal edilmesi suretiyle işlenen suçlar anlaşılmaktadır³⁹. Öngörülebilirlik kuramının bu taksir tanımına göre fail, fiilin meydana getirdiği sonucu istememiştir; fakat, fiilden böyle bir zararlı sonucun meydana gelebileceğini öngörebilecekken öngörememiştir. Failin kusuru, bunu yapamamış olmasıdır. Cezalandırılmasına neden olan da budur⁴⁰.

Taksir sorumluluğunun kaynağı, topluma karşı bir yükümlülüğün yerine getirilmemesidir. Gerçekten toplum içinde yaşayan birey başkalarının canına ve yaşam güvenliğine zarar vermemek zorundadır. Kanun, kişinin başkasına zarar vermemesi için kişiden gerekli dikkat ve özeni göstermesini, pasif kalmamasını, ihmali davranmamasını istemektedir.⁴¹

Taksirin esası, örf ve adet gibi yaşam normları ve yetkili makamların koyduğu kurallara aykırılıktır. Bu kuralların amacı, başkalarına verilecek zararlı neticenin önlenmesidir. Kuralın kaynağı değişik bile olsa, taksirin içeriği hep aynıdır. Gerçekten ister yetkili makamlar tarafından konulmuş olsunlar, ister hayatın gereği doğmuş olsunlar tüm normlara riayetsizlik bir dikkatsizlik veya özensizliktir.⁴²

765 sayılı Türk Ceza Kanunu'nda, Alman ve Fransız Ceza Kanunla-

38 Özbek, s. 273.

39 Koca/ Üzülmüş, s. 211.

40 Erem, Faruk/ Danışman, Ahmet/ Artuk, Mehmet Emin; Ceza Hukuku Genel Hükümler, Seçkin Yayınevi, Ankara, 1997, s. 459.

41 Soyaslan, s. 438-439.

42 Soyaslan, s. 443.

rında olduğu gibi taksir tanımı yapılmamıştı⁴³. Adı geçen Kanunun 455. ve 459. maddelerde tedbirsizlik, dikkatsizlik, meslek ve sanatta acemilik, nizam, talimat ve emirlere riayetsizlik sonucu ölüme veya yaralamaya neden olan kişilerin cezalandırılacağı hükme bağlanmıştı. Bilinçli taksir halinde failin cezasının artırılacağı 45/son maddesinde hükme bağlanmıştı⁴⁴. 765 sayılı TCK'nın 455. maddesinde, “*Tedbirsizlik veya dikkatsizlik veya meslek ve sanatta acemilik veya nizam, evamir ve talimata riayetsizlik ile bir kimsenin ölümüne sebebiyet veren şahıs... cezalandırılır*” denilmek suretiyle, taksirle öldürme suçunun işleniş şekilleri ve müeyyidesi gösterilmişti.

5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nda ise; yukarıda ayrıntısıyla açıklanan öngörülebilme kuramı doğrultusunda taksir tanımı yapılmıştır. 5237 sayılı TCK'nın 22/2. maddesinde, “*Taksir, dikkat ve özen yükümlülüğüne aykırılık dolayısıyla, bir davranışın suçun kanuni tanımında belirtilen neticesi öngörülmeyerek gerçekleştirilmesidir*” denilmek suretiyle taksir tanımlanmıştır. Ancak; Kanunumuzda taksir tanımı, sadece neticenin öngörülememesi ile ilişkilendirilerek yapıldığından eksiktir. Neticenin yanısıra, suçun yasadaki düzenlemesinde yer alan diğer tüm maddi unsurların öngörülememesi ile de ilişkilendirilmesi gerekirdi. Örneğin; taksirle öldürme suçunda fail, ölüm neticesi açısından taksirle hareket edebileceği gibi, öldürdüğü canlının insan olduğu konusunda da taksirle hareket etmiş olabilir. Bu eksiklik, maddenin gerekçesinde “*kanuni tanımda yer alan unsurlardan birinin öngörülmemiş olması*” denilmek suretiyle giderilmiştir⁴⁵.

Dikkatsizlik, tedbirsizlik ve özensizlik nedeniyle hayatın normal kurallarına göre öngörülebilen bir netice öngörülmemiştir. Eğer hareket sonucu zararlı neticenin meydana gelebileceği öngörülebilecek iken öngörülmemişse taksir vardır. Fail kınanabilir. Eğer o hareketten zararlı neticenin doğacağı öngörülemiyorsa failin kınanacak bir hareketi yoktur. Bu nedenle taksiri de yoktur.⁴⁶

Suçun oluşumu esasında kastın varlığına bağlıdır. Taksir ise; istisnai sorumluluk şeklidir ve cezalandırma için mutlaka yasal düzenlemeye ihtiyaç vardır. 5237 sayılı TCK'nın 22/1. maddesinde, “*Taksirle işlenen fiiller, kanunun açıkça belirttiği hallerde cezalandırılır*” denilmek suretiyle, taksirin istisnai sorumluluk hali olduğu kabul edilmiştir.

43 Koca/ Üzülmüş, s. 211.

44 765 sayılı Türk Ceza Kanunu 45/son: “*Failin öngördüğü neticeyi istememesine rağmen neticenin meydana gelmesi halinde bilinçli taksir vardır; bu halde ceza üçte bir oranında artırılır.*”

45 Koca/ Üzülmüş, s. 213-214.

46 Soyaslan, s. 443.

Taksirli hareketlerin cezası, kasıtlı hareketlere göre daha azdır. Çünkü failde suç işleme niyeti yoktur. Taksir, kasta göre daha az bir kusurlu irade olup, taksirli suçun failinde kanunlara karşı isyan etme iradesi yoktur.⁴⁷ Görüldüğü üzere taksir, kasttan daha hafif bir kusurluluk şeklidir.

Taksirin unsurları,

- *Fiilin taksirle işlenebilen bir suç olması*
- *Dikkat ve özen yükümlülüğünün yerine getirilmemesi*
- *Hareketin bilerek ve istenerek yapılması*
- *Neticenin öngörülebilir olması*
- *Neticenin istenmemesi*
- *Hareket ile netice arasında nedensellik bağının bulunması, şeklinde başlıklar halinde sıralanabilir.*

2. Bilinçli Taksir

5237 sayılı TCK'nın 22/3. maddesinde bilinçli taksir, "Kişinin öngördüğü neticeyi istememesine karşın, neticenin meydana gelmesi halinde bilinçli taksir vardır" denilmek suretiyle tanımlanmıştır. Kanun, bilinçli taksiri, ayrı bir suç saymamış, cezayı artıran bir neden saymıştır. TCK'nın 22/3. maddesi, "taksirli suça ilişkin ceza üçtebirinden yarıya kadar artırılır" şeklinde tamamlanmıştır. Bilinçli taksirde ceza, Kanunun 61/1. maddesi hükmüne göre belirlenen ceza üzerinden yapılır.⁴⁸

Bilinçli taksir, öngörüldüğü halde, istenmeyen neticenin gerçekleşmesine iradi hareketiyle neden olmaktadır⁴⁹. Türk öğretisinde genel kabul gören görüşe göre; öngörebilme, failin kişisel özellikleri dikkate alınarak saptanmalıdır. Kişisel özellikler kapsamında; kişinin yaşı, kültür derecesi, zekası dikkate alınır⁵⁰. Bilinçli taksir halinde fail, hareketi bilerek ve isteyerek yapmakta, istemediği sonucu da öngörmektedir; ancak, kişisel yeteneği, olayın özellikleri ve geçmiş deneyimleri gibi nedenlerle neticenin meydana gelmeyeceğine inanmaktadır.

Bilinçli taksir, taksirden daha yoğun bir kusurluluk durumudur.

47 Soyaslan, s. 439.

48 Hafizoğulları, Zeki/Özen, Muharrem; Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, Ankara, 2012, s. 301.

49 Yaşar, Osman/Gökcan, Hasan Tahsin/Artuç, Mustafa; Türk Ceza Kanunu, Adalet Yayınevi, Ankara, 2010, s. 478.

50 İçel/ Evik, s. 197; Özen, a.g.e., s. 173.

Kişi neticeyi öngörmesine rağmen, neticeyi meydana getiren davranıştan kaçınmamıştır. Ancak bilinçli taksirde de, neticenin gerçekleşmesi kesinlikle istenmez ve gerçekleşmeyeceğine inanılır. Kişi, “neticenin meydana geleceğine inansaydı, hareketi yapmayacaktı” diyebilirdik, artık failin bilinçli taksir ile hareket ettiği kabul edilir⁵¹; aksi halde olası kast söz konusu olur.

Sonuç olarak bilinçli taksir-taksir ayrımı, öngörülebilir neticenin, somut olayda fail tarafından öngörülmüş olup olmadığının tespiti için. Fail, dikkatsizliği ve özensizliği nedeni ile neticeyi öngörememiş ise taksirle hareket etmiştir. Eğer istenmemiş netice fail tarafından öngörülmüş, ancak; yetenek, tecrübe, şans gibi kişisel özelliklere güvenilerek neticenin meydana gelmeyeceği inancıyla hareket yapılmış ise, bilinçli taksir söz konusudur. Bilinçli taksirde de, sonuç kesinlikle istenmez. Aksi halde, bilinçli taksir durumundan çıkmış, olası kast veya kast ile hareket edilmiş olur. Bilinçli taksirde, sonuç istenmese de öngörülmüştür, fail yaptığı hareket neticesinde istemediği sonucu kestirir, tahmin eder. Ama sırf yeteneğine, becerisine, tecrübelerine, şansına güvendiğinden, kendisini kötü sonuca götüren davranışı yapmaktan alıkoymaz. Bu nedenle bilinçli taksir, taksirden daha yoğun bir kusurluluktur. Toplum içinde yaşama zorunluluğu, kişileri daha duyarlı ve özenli hareket etmeye mecbur etmesine rağmen, bilinçli taksir halinde, dikkatsizlik ve özensizlikten de ötede, duyarsızlık hali mevcuttur. Bu nedenle bu kusurluluk halinde, fail daha ağır şekilde cezalandırılmak istenmiştir.

3. Olası Kast

Dolaylı kast da denilen olası kast, TCK'nın 21/2. maddesinde, “kişinin, suçun kanuni tanımındaki unsurların gerçekleşebileceğini öngörmesine rağmen, fiili işlemesidir” şeklinde tanımlanmıştır. Yasadaki tanım, olası kastın anlaşılmasında yetersizdir. Olası kast; doğrudan istenmeyen neticenin gerçekleşebileceği öngörülmesine rağmen, gerçekleşmemesi için gerekeni yapmamak ve neticeyi göze almaktır. Yani olası kastta fail, neticeyi öngörmüştür, ancak bu neticeyi meydana getirecek davranışı yapmaktan geri durmamıştır, bu nedenle de doğrudan istemediği neticeyi kabullenmiştir. Adeta netice için ‘olursa da olsun’ demektir. Örneğin fail, hedef aldığı kişinin bulunduğu ortam içinde, mağdurun yanında ve çevresinde üçüncü kişilerin bulunduğunu ve kurşunun sekme ihtimalini görür, gerçekleşmesi muhtemel bu neticeleri umursamadan ve hiçbir önlem almadan, meydana gelebilecek neticeleri kabullenerek ateş eder ve

51 Özbek, s. 279.

hedefi dışındaki bir kişi de ölür. Bu ikincil netice bakımından failin olası (dolaylı) kastının bulunduğu kabul edilir.⁵²

Olası kastta fail neticeyi öngörmüştür, istememiştir; ancak, göze almıştır. Dolayısıyla tek başına öngörme, olası kastı ortaya koymak için yeterli değildir. Zira bilinçli taksirde de fail neticeyi öngörmüştür; ancak, göze almamıştır. Bu yönüyle olası kast, bilinçli taksir ile karıştırılmaktadır.⁵³

Olası kastta bir kabullenme var ise de, netice doğrudan istenmemekte, sadece göze alınmaktadır. Fail, “olursa olsun”, “netice gerçekleşirse gerçekleşsin” demektedir. İşte bu kabullenme, bilinçli taksir ile olası kastı birbirinden ayırır.⁵⁴

İkinci derece sonuçlar konusunda faildeki kayıtsızlık, olası kastı ile bilinçli taksir arasındaki ince çizginin fark edilebilmesini sağlar. Gerçekten, bilinçli taksirde de fail sonuçları öngörmekte, fakat bunları istemediği gibi, bu sonuçların meydana gelmemesi için elinden gelen bütün çabayı göstermektedir. Yani, olası kasttaki kayıtsızlık, önemsemezlik durumu bilinçli taksirde yoktur; tam aksine bilinçli taksirde fail sonuçları önlemek için elinden geldiği kadar çabada bulunmaktadır.⁵⁵

Bilinçli taksirde netice kesinlikle istenmemektedir. Olası kastta ise, fail neticeyi ne doğrudan ister, ne de neticenin gerçekleşmemesi için gerekeni yapar. Olası kastta fail, kendi istediği neticenin dışındaki neticelerin de meydana geleceğini öngörür, bu neticelerin gerçekleşip gerçekleşmemesi karşısında kayıtsızdır, önemli olan ne pahasına olursa olsun gerçekleşmesini istediği neticenin gerçekleşmesidir, olasılık dahilinde olan diğer neticeleri de kabullenir.⁵⁶

Ortaya çıkması kesin olan neticeler bakımından ise, doğrudan kast söz konusudur. Bu halde fail neticeyi bilir ve bu bilme istemeye eşittir. Failin gerçekleştirmeyi istediği sonucun dışında başka sonuçların ortaya çıkması zorunlu ise, olası kast değil, doğrudan kast vardır. Fail asıl gerçekleştirmek istediği neticeyi elde edebilmek için, buna bağlı olarak birtakım başka sonuçların ortaya çıkacağını bilmesine rağmen hareketini sürdürüyorsa, zorunlu sonuçları da istediği kabul edilmelidir. Örneğin; öldürmek istediği hasmının içinde bulunduğu topluluk üzerine el bombası atan fail, başka kişilerin

52 Zafer, Hamide; Ceza Hukuku Genel Hükümler, İstanbul, 2011, s. 216.

53 Özbek, 2006, s. 285-286.

54 Özbek, 2006, s. 286.

55 İçel/Evik, s. 190.

56 Hakeri, s. 233.

de öleceğini kesinlikle bilmektedir ve bu bilme istemeye eşittir. Yine bomba konulan uçağın havada infilak etmesi üzerine, ölmesi istenilen kişilerin dışında başka kişilerin de öleceği kesinlikle bilinmekte, dolayısıyla tüm netice istenmektedir⁵⁷. Bu örneklerdeki faillerin olası kast ile hareket ettikleri söylenemez; çünkü, ikincil neticenin gerçekleşmesi olası değil, kesindir. Oysa olası kastta, ikincil neticenin gerçekleşmesi kesin değil, olasılık dahilindedir ve fail ortaya çıkma ihtimali olan bu ikincil neticeyi kabullenmiştir. Olası kastta, fail ihtimal dahilinde olan ikincil neticeyi öngörmesine rağmen, ne istemiş ne de istememiştir⁵⁸.

Tüm bu açıklamalar ışığında meydana gelen bir olayda failin kusurluluk durumu değerlendirilirken sorulması gereken; “*fail, öngördüğü neticenin gerçekleşeceğini bilse idi, yine de eylemi gerçekleştirir miydi?*” sorusudur. Bu soruya “*evet*” cevabını verebiliyor ve böylece failin sonucu kabullendiğini belirleyebiliyorsak, ancak bu halde suçun olası kast ile işlendiği söylenebilir.

4. Genel Değerlendirme

Tüm bu anlatılanlardan hareketle özetlemek gerekirse taksir, özensizlik ve dikkatsizlik sonucu, öngörülecek neticenin öngörülememesi ve iradi davranış ile istenmeyen neticenin meydana getirilmesi; bilinçli taksir, istenmeyen neticenin öngörülmesine rağmen, yeteneğine, şansına, tecrübesine güven gibi nedenlerle neticenin gerçekleşmeyeceği inancıyla hareket edilmesi; olası kast ise, doğrudan istenmeyen neticenin öngörülmesi ve kabullenilip olursa da olsun denilmesi, neticenin meydana gelmesinde duyarsız kalınmasıdır. İster bilinçli ister bilinçsiz taksir, isterse de olası kast olsun, tüm bu kusurluluk hallerinde davranış iradidir. Aksi halde kusurdan değil, kaza veya tesadüften bahsedilebilir. Sonuç olarak ihmalin iradi olduğu hallerde; neticenin öngörülememesi söz konusu ise *taksir*, öngörülmesine rağmen istenmemesi söz konusu ise *bilinçli taksir*, öngörülüp duyarsız kalınması söz konusu ise *olası kast*, öngörülüp istenmesi söz konusu ise *doğrudan kast* söz konusu olabilecektir.⁵⁹

B. MADEN KAZALARININ HUKUKİ NİTELİĞİ

Maden ocaklarında gerek işverenler ve gerekse işçiler tarafından uyulması gereken kurallar, İş Sağlığı ve Güvenliği Hukuku içerisinde düzenlenmiştir. Bu niteliği gereğince İş Sağlığı ve Güvenliği

57 Bakıcı, Sedat; Ceza Hukuku Genel Hükümleri, Ankara, 2007, s. 303.

58 Zafer, s. 216.

59 Zafer, s. 237-238.

Hukuku, gerek özel hukuk yargılamasında tazminat boyutuyla, gerekse ceza hukuku yargılamasında kusurluluk boyutuyla yapılacak değerlendirmelerde dikkate alınmaktadır. 6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu, 09.12.2003 gün ve 25311 sayılı Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe giren İş Sağlığı ve Güvenliği Yönetmeliği, 3213 sayılı Maden Kanunu ile 19.09.2013 gün ve 28770 sayılı Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe giren Maden İş Yerlerinde İş Sağlığı ve Güvenliği Yönetmeliği, İş Sağlığı ve Güvenliği Hukukuna ilişkin temel düzenlemeler içerisinde yer almaktadır. Bu nedenle maden kazaları da dahil tüm iş kazalarında, sorumluluğun ve kusurluluğun tespitinde bu yasal düzenlemelerden yararlanılmaktadır. Örneğin; 6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu'nun 6/1-b. bendinde düzenlenen, 'araç ve gereç sağlama yükümlülüğü' nü yerine getirmeyerek istenmeyen neticeye neden olan işveren, gerekli teçhizatı bulundurmamasının meydana gelen neticeye sebebiyet vereceğini öngörebileceği halde, özensizliği nedeniyle öngörememiş ise, neticeden taksirle sorumlu olacaktır. Eğer işveren neticeyi öngörmüş, ancak iş yerinde uygulanana gelen alışkanlıklar nedeniyle neticenin gerçekleşmeyeceği inancıyla hareket etmiş ise, meydana gelen neticeden bilinçli taksirle sorumlu olacaktır. Son olarak işveren, neticeyi öngörmüş ve fakat kayıtsız kalarak sonucu kabullenmiş ise, meydana gelen neticeden olası kastla sorumlu olacaktır.

Maden kazalarına suç niteliğini veren, failin yasal mevzuat hükümleri gereğince yerine getirmekle yükümlü olduğu sorumlulukları gereği gibi yerine getirmemesi ya da ihmal etmesidir. Failin bu sorumluluğu yerine getirmemesi, dikkatsizliği, tedbirsizliği veya özensizliği nedeniyle sonucu öngörememesine dayanıyorsa, meydana gelen neticeden taksirle sorumlu olacaktır. Eğer fail neticeyi öngörmüş, ancak kişisel özellikleri gereğince sonucun gerçekleşmeyeceği inancıyla hareket etmiş ise, meydana gelen neticeden bilinçli taksirle sorumlu olacaktır. Eğer fail, neticeyi öngörmüş, ancak neticenin gerçekleşmemesi için gereken tedbirleri almakta kayıtsız kalmış, adeta sonuç için olursa da olsun düşüncesiyle hareket etmiş ise, meydana gelen neticeden olası kast ile sorumlu olacaktır.

Görüldüğü üzere, maden kazaları TCK'da ayrı bir suç türü olarak düzenlenmemiş, maden kazası neticesinde meydana gelen yaralanma veya ölümden failin, kusurluluk derecesine göre, taksir, bilinçli taksir veya olası kast ile sorumlu olması gerektiği kabul edilmiştir.

III. MADEN KAZALARINDA CEZAI SORUMLULUK

Maden kazalarında failin cezai sorumluluğu hususuna geçmeden önce, maden kazasının mağduru ve faili kavramlarının kısaca irde-lenmesi yerinde olacaktır.

A. MAĞDUR KAVRAMI

Maden kazasının mağduru, elbette ki maden kazası nedeni ile za-rara uğraya işçidir. Bu kişi işçinin kendisi olabileceği gibi, ölümlü maden kazaları halinde işçinin yakınları da olabilecektir. Peki "İşçi" kavramından anlaşılması gereken nedir?

Gerek 3213 sayılı Maden Kanunu'nda, gerekse 19.09.2013 gün ve 28770 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan Maden İşyerlerinde İş Sağ-lığı ve Güvenliği Yönetmeliği kapsamında, maden işçisinin ayrıca bir tanımı yapılmış değildir. Bu nedenle maden işçisine ilişkin ta-nımlamada, maden mevzuatına nazaran genel nitelikte bir düzen-leme vasfı taşıyan 4857 sayılı İş Kanunu'ndan yararlanmak gerek-mektedir. 4857 sayılı Kanun'un 2. maddesinde işçi; "Bir iş sözleşme-sine dayanarak çalışan gerçek kişi" olarak tanımlanmıştır. Maddenin düzenlemesinden de anlaşılacağı üzere, işçi kavramının belirlen-mesinde temel unsur, bir iş sözleşmesinin varlığıdır.

6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu'nun 1. maddesinde; "Sözleşme, ta-rafların iradelerini karşılıklı ve birbirine uygun olarak açıklamalarıyla ku-rulur." şeklindeki düzenlemeyle, karşılıklı hak ve borç doğuran irade beyanı açıklamaları, sözleşmenin varlığı için yeterli görülmüştür. Görüldüğü üzere, 6098 sayılı Kanun'da da, 818 sayılı Eski Türk Borç-lar Kanunu'nda olduğu gibi sözleşmenin açık bir tanımı yapılmamıştır. Ancak Kanunun lafzından anlaşılacağı üzere, bir sözleşmenin varlık kazanması için üç unsurun bir arada olması gerekmektedir. Bunlar, hukuk otoritelerince sözleşmenin kurucu unsurları olarak nitelendirilmektedirler. Buna göre bir sözleşmenin hukuk dünyasında geçerli kabul edilebilmesi için; tarafların irade beyanlarının bu-lunması, bu irade beyanlarının karşılıklı ve birbirine uygun olması gereklidir.⁶⁰

4857 sayılı İş Kanunu'nun 8/1. maddesinde ise; iş sözleşmesinin açıkça tanımı yapılmış ve "İş sözleşmesi, bir tarafın (işçi) bağımlı ola-rak iş görmeyi, diğer tarafın (işveren) da ücret ödemeyi üstlenmesinden oluşan sözleşmedir. İş sözleşmesi, Kanunda aksi belirtilmedikçe, özel bir şekle tabi değildir." denilmek sureti ile 6098 sayılı Türk Borçlar Ka-

60 Eren, Fikret; Borçlar Hukuku Genel Hükümleri, Beta Yayınevi, İstanbul, 2001, s. 192.

nunu'na paralel şekilde, bir tarafın bir işi yapmayı, diğer tarafın da bu iş karşılığı ücret vermeyi üstlendiği, birbirine uygun ve karşılıklı irade beyanları ile oluşan bir sözleşme türü olduğu açıkça belirtilmiştir. Bir iş sözleşmesinin varlığı için, karşılıklı ve birbirine uygun irade beyanlarının yanı sıra, işveren ile işçi arasında kişisel ve hukuki bir bağlılığın da varlığı gereklidir. Yani işin, işçi tarafından, bir ücret karşılığında, işverenin gözetimi ve denetimi altında yerine getirilmesi gereklidir.

Üzerinde durulması gereken bir husus da; sözleşmenin kanunda belirlenen şekil şartlarına uygun olmaması durumunun, mağdurun işçi sıfatını ve faillerin cezai sorumluluklarını ortadan kaldırmayacak olmasıdır. Bu durum sadece mağdurun sözleşmeden doğan kimi haklarını talep gücünü azaltacaktır.

Buradan hareketle; ceza yargılamasının mağduru olan işçi ile iş hukukunun süjesi olan işçi kavramlarının birbirine paralel ve birbirini tamamlar nitelikte kavramlar olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Bu nedendir ki, ileride kusur alt başlığı altında yapacağımız açıklamalarda, iş sağlığı ve güvenliğine ilişkin sosyal güvenlik hukuku mevzuatının ilgili hükümlerinden yararlanılacaktır.

B. FAİL KAVRAMI

Maden kazalarında failin belirlenmesi, ancak yargılama süreci sonunda yapılabilmektedir. Öyle ki, bir kasıtlı yaralama suçunda; mağdur yaralanan, fail ise yaralayan şeklinde net bir tablo ile durumu belirlemek mümkün iken, maden kazalarında fail ve kusur kavramlarının iç içe geçmesi nedeniyle, ancak soruşturma ve yargılama sonucunda fail belirlenebilecektir.

Bu başlık altında ileride ortaya konacak istisnai durumlar ayrı tutulmak şartıyla, işverenin maden kazasının faili olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Elbette ki bu işveren; maden ocağında, iş güvenliği ve sağlığı açısından gerekli önlemleri almayan, denetim ve gözetim yükümlülüğünü gereği gibi yerine getirmeyen işverendir.

Gerek 3213 sayılı Maden Kanunu'nda, gerekse 19.09.2013 gün ve 28770 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan Maden İşyerlerinde İş Sağlığı ve Güvenliği Yönetmeliği kapsamında, işverenin ayrıca bir tanımı yapılmış değildir. Bu nedenle işverene ilişkin tanımlamada, maden mevzuatına nazaran genel nitelikte bir düzenleme vasfı taşıyan 4857 sayılı İş Kanunu'ndan yararlanmak gerekmektedir. Adı geçen

Kanun'un 1. bölümünde yer alan tanımlar başlıklı 2. maddesinde verilen tanımlamaya göre; bir iş sözleşmesine dayalı olarak, işçi çalıştıran gerçek veya tüzel kişiye veya tüzel kişiliği olmayan kurum ve kuruluşlara işveren deneceği, aynı Kanunun 2. maddesinde; işverenin yürüttüğü iş kapsamında işin tamamını veya belirli bir kısmını, belirli gereklilikleri nedeni ile (uzmanlık gerektirmesi, teknolojik bazı zorunluluklar gerektirmesi gibi) başka bir kişi ya da kuruma devredebileceği, bu durumda her iki taraf arasında asıl işveren-alt işveren ilişkisinin doğacağı ve asıl işverenin, alt işverenin işçilerine karşı Kanundan, iş sözleşmesinden veya alt işverenin taraf olduğu toplu iş sözleşmesinden doğan yükümlülükler bakımından alt işveren ile birlikte sorumlu olacağı hükme bağlanmıştır.⁶¹

Burada cezai anlamda fail kavramı ile hukuki anlamda sorumlu kavramının karıştırılmaması gerektiğine değinmek istiyorum. Her ne kadar ceza hukukunda belirli kavramların tanımlanmasında, özel hukuk mevzuatından yararlanılıyor ise de, bu kavramların içinin doldurulması tamamiyle ceza yargılamasında benimsenen ilkeler ile yapılmaktadır. Ceza yargılamasında fail kavramının belirlenmesinde karşımıza, "suç ve cezaların şahsiliği" ilkesi çıkar. Örneğin; 4857 sayılı Kanun'un 2. maddesi gereğince, iş veren, iş sözleşmesinden doğan yükümlülükler nedeniyle alt işverenle birlikte sorumlu olabilecek iken; ceza hukuku açısından, üzerine düşen her türlü sorumluluğu yerine getirerek, yeterli bilgi, tecrübe ve donanımına sahip bir alt işveren atayan asıl işverenin cezai sorumluluğu ortadan kalkabilecektir.

Görüldüğü gibi işveren kavramı çok geniş bir kavram olup, işveren vekilini ve alt işvereni de içine almaktadır. Bu kişilerin iş kazasının (maden kazasının) faili olup olmadıklarını belirleyen temel unsur ise, üzerine düşen yükümlülükleri gereği gibi yerine getirip getirmediikleri sorusudur. Bu sorunun yanıtını da "Sorumluluk" başlığı altında ortaya koymaya çalışacağım.

C. SORUMLULUK

İş sağlığı ve güvenliği konusunda sorumluluğu düzenleyen en temel yasal metin 2709 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'dır. Anayasamızda, çalışma hem bir hak hem de bir ödev olarak düzenlenmiş, Devletin çalışanları ve işsizleri korumak için gerekli tedbirleri alacağı belirtilmiştir. Bu yükümlülük, gerekli yasal dü-

61 Aydın, Durmuş; İş Güvenliği ve İşçi Sağlığı Ders Notları, s. 4, www.gençhekim.com.tr (erişim tarihi: 08.10.2014)

zenlemelerin yapılması ve yapılan bu düzenlemelerin uygulanması konusunda gerekli denetimlerin sağlanması suretiyle gerçekleştirilmektedir. (m. 49)

Bu başlık altında, iş sağlığı ve iş güvenliği açısından yapılan yasal düzenlemeler ile birlikte işveren ve işçi için öngörülen yükümlülükler üzerine durulacaktır.

1. İşverenin Sorumluluğu

Her işyerinde işçinin de işverenin de üstlenmesi gereken bazı görevler ve bu görevlere paralel olarak aldıkları sorumluluklar vardır. İşverenin ceza yargılamasına konu iş kazasında fail sıfatını alıp almayacağı, fail sıfatı aldıktan sonra sorumluluğunun bulunup bulunmadığı ve sorumluluğunun tespiti halinde verilecek ceza miktarının ne olacağı sorularının yanıtı, işverenin üstlendiği ödevleri gereği gibi yerine getirip getirmediğinin tespiti ile açığa kavuşacaktır. İşte bu nedenle işverenin işçiye karşı ne gibi sorumluluklar üstlendiği veya işçinin işverene karşı hangi sorumlulukları taşıdığına ortaya konulması, iş kazalarında fail ve kusurluluğun belirlenmesi açısından büyük önem taşımaktadır.

İşverenin sorumluluğuna ilişkin düzenlemelere pek çok mevzuatta dağınık şekilde yer verilmiş olup, konunun anlaşılabilirliğini artırmak adına her bir mevzuatın ilgili hükümleri ayrı başlık altında incelenecektir.

a. 11.01.2011 tarih ve 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu

İşverenin sorumluluğu açısından en genel nitelikteki düzenlemelere, 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu'nun 'Hizmet Sözleşmelerini' düzenleyen altıncı bölümünün, 'Genel Hizmet Sözleşmesi' başlıklı birinci ayrımında yer verilmiştir. Bu başlık altında, işverenin iş sağlığı ve güvenliği ile ilgili yükümlülüklerine genel hatları ile 413. ve 417. maddelerinde rastlıyoruz.

6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu'nun 413. maddesinde; anlaşma veya yerel bir adet yok ise, işverenin işçiye işin yerine getirilmesinde gerekli araç ve gereci sağlamakla yükümlü olduğu; taraflar bu araç ve gerecin sağlanması yükümlülüğünü aralarında yaptıkları anlaşma ile işçiye bırakırlarsa, işverenin bu araç ve gereç için işçiye uygun bir karşılık vermekle yükümlü olduğu belirtilmiştir. Ayrıca buradaki araç ve gereçlerden kasıt, sadece işin yapılması için gerekli olan malzeme değil, işin sağlıklı ve güvenli bir biçimde yapılması açısından da gerekli olan malzemelerdir. Aksi bir anlayış, yukarıda

ayrıntısı ile belirtilen “Çalışma Hakkı ve Ödevi” ile çelişir.

6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu’nun 417. maddesinde; işverenin, işçi ile arasındaki hizmet ilişkisinin bir gereği olarak işçinin kişiliğini korumak, ona saygı göstermek, işyerinde dürüstlük ilkelerine uygun bir çalışma ortamı sağlamak ve özellikle işçilerin işyerinde psikolojik ve cinsel istismara uğramamaları için gerekli önlemleri almakla yükümlü olduğu belirtilmiştir. İşverenin bu yükümlülüklerine aykırı davranışı nedeni işçinin maddi veya manevi bütünlüğünün zarara uğraması halinde, işveren bu maddi ve manevi zararlarından dolayı akde aykırılık hükümleri gereğince sorumlu olacaktır. Madde metninden de anlaşılacağı üzere, işverenin sağlamakla yükümlü olduğu bu güvenlik tedbirleri, sadece iş kazalarını önlemeye yönelik değil, işçinin işyerinde gerek cinsel ve fiziksel, gerekse psikolojik olarak zarar görmesini önlemeye yönelik de olmalıdır. Ancak biz burada “Taksirli Suç Türü Olarak Maden Kazaları” başlığı altında, sadece maden kazaları bağlamında alınması gereken güvenlik önlemleri ile sınırlı olarak açıklamalarımıza devam edeceğiz.

b. 22.05.2003 tarih ve 4857 sayılı İş Kanunu

Konu, **4857 sayılı Kanun’un 77. maddesinde** daha ayrıntılı bir şekilde düzenlenmiştir. Buna göre; işverenler, işyerinde iş sağlığı ve güvenliğinin sağlanması konusunda her türlü önlemi almak, gerekli araç ve gereçleri noksansız sağlamak, işçilerin sağlığı ve güvenliği konusunda her türlü tedbiri almakla yükümlüdürler. Ayrıca madde gereğince, işverenlerin bu yükümlülüklerini tek başına yerine getirmesi de yeterli değildir. Aldıkları önlemlere uyulup uyulmadığını denetlemek, işçileri karşı karşıya kalabilecekleri tehlike ve riskler konusunda bilgilendirmek ve bu konularda gerekli eğitimi vermekle de yükümlüdürler. Bu şekilde işverenin sorumluluğu en genel hatları ile ortaya konulmuştur.

Sonuç olarak işveren, işyerinde gerekli güvenlik önlemlerini almak, alınan bu önlemlere uyulup uyulmadığını denetlemek, iş sağlığı ve güvenliği konusunda çalışanlarına eğitim vermek yükümlülüğü altındadır.

Yine 4857 sayılı Kanun’un 83. maddesinde de; işçinin, iş sağlığı ve güvenliği konusunda işverenden talepte bulunma hakkı düzenlenmiştir. Buna göre işçi, işyerinde iş sağlığı ve güvenliği açısından sağlığını bozacak veya vücut bütünlüğünü tehlikeye sokacak yakın, acil ve hayati bir tehlike ile karşı karşıya kalması durumunda, iş sağlığı ve güvenliği kuruluna başvurarak durumun tespit

edilmesini ve gerekli tedbirlerin alınmasına karar verilmesini talep edebilecektir. Kurul aynı gün acilen toplanacak, karar verecek ve bu kararını işçiye yazılı olarak bildirecektir. Bu talep, İş Sağlığı ve Güvenliği Kurulu'nun bulunmadığı yerde işveren veya işveren vekiline yapılacak, tespit yapılmaması halinde bu kişilerden durumun yazı ile kendisine bildirilmesini isteyebilecektir.

Başvuru üzerine İş Sağlığı ve Güvenliği Kurulu'nca, herhangi bir karar verilmemiş ise, işçi karar verinceye, gerekli tedbirler alınmaya kadar, ücret ve diğer hakları saklı kalmak kaydı ile çalışmaktan kaçınabilecektir.

Aynı maddede, İş Sağlığı ve Güvenliği Kurulu'nun, iş sağlığı ve güvenliği açısından gerekli tedbirlerin alınması yönündeki kararına rağmen, işyerinde gerekli önlemlerin alınmaması durumunda, işçinin bu durumu haklı fesih sebebi yapabileceği de belirtilmiştir.

Madde metninden de anlaşılacağı üzere, işçi, iş sağlığı ve güvenliği konusunda işyerinde gerekli önlemlerin alınması hususunda aktif rol üstlenebilmektedir. Ancak, işçiye bu hakların verilmesi, işçinin bu haklarını kullanmasını başlı başına sağlayacak nitelikte değildir. İşçi ve işveren arasındaki ilişkinin niteliği gereği, ücret kazanıp hayatını devam ettirme çabası, işini kaybetmeme kaygısı içinde olan işçinin, bu haklarını aktif bir şekilde kullanabilmesi pek de mümkün görünmemektedir. Bu nedenle kanaatimce, madde metnindeki düzenlemelerle işçilere verilen hakların, ayrıca bu konuda aktif rol alabilecek kimi sivil toplum kuruluşlarına da tanınması ve bu şekilde işçilerin içinde buldukları şartlar itibari ile kullanamadıkları hakların gereğinin, bu kuruluşlarca üstlenilmesi ve yerine getirilmesi, maddenin işlerlik kazanması açısından faydalı olacaktır.

c. 20.06.2012 gün ve 6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu

6331 sayılı Kanun'un 'İş Verenin Genel Yükümlülüğü' başlıklı 4. maddesinde; işverenin işyerinde çalışanların işle ilgili sağlık ve güvenliğini sağlamakla yükümlü olduğu ayrıca ve açıkça belirtildikten sonra, iş sağlığı ve güvenliğinin sağlanması adına işveren tarafından yapılması gerekenler ayrı başlıklar halinde sayılmıştır. Buna göre işveren, işyerinde mesleki risklerin önlenmesi adına her türlü tedbiri almak ve bu riskler konusunda işçilere eğitim vermek, gerekli araç gereçleri sağlamakla ve aldığı bu tedbirleri değişen şartlara uygun hale getirmekle yükümlüdür. İşveren bu tedbirleri aldıktan ve değişen şartlara uygun hale getirdikten sonra, bu tedbirlere uyulup uyulmadığını izlemek, denetlemek ve tespit ettiği

aksaklıkları gidermekle de yükümlüdür.

Aynı maddede, işverenin bu yükümlülüklerini gereği gibi yerine getirmesi adına risk değerlendirmesi yapması ya da yaptırması, işçilere görev verirken işçilerin gerek fiziksel gerek zihinsel ve gerekse yetenek açısından yeterliliklerini değerlendirmesi gerektiği belirtilmiş, ayrıca işverenin gerektiğinde bu konuda işyeri dışındaki uzman kişi ve kuruluşlardan hizmet alabileceği de düzenlenmiştir. Yalnız, işverenin işyeri dışındaki kurum ve kuruluşlardan aldığı hizmet nedeni ile sorumluluğunun ortadan kalkmayacağı da maddede metnine eklenmek suretiyle, işverenin bu yöndeki faaliyetleriyle sorumluluktan kurtulma yoluna gitmesinin önüne geçilmiştir.

Yine maddedeki önemli bir diğer düzenleme, çalışanların iş sağlığı ve güvenliğine ilişkin yükümlülüklerinin, işverenin sorumluluğunu etkilemeyeceğidir. Örneğin, işverenin, işyerinde bir tedbirin alınması konusunda bir işçisine sorumluluk vermesi, işverenin o tedbirin ihlali halinde ortaya çıkacak zarardan sorumluluğunu etkilemeyecektir. Nitekim işveren, daha önce de belirtildiği gibi, sadece tedbirlerin alınması ya da aldırılmasını sağlamakla değil, bunların gereği gibi alınmasını ve bunlara uyulmasını, denetimlerinin yapılmasını sağlamakla da yükümlüdür.

Son olarak maddedeki açık düzenleme gereğince işveren, almakla yükümlü olduğu tedbirler dolayısıyla, altına girdiği mali yükü işçilere yansıtamayacaktır.

6331 sayılı Yasa'nın 'Risklerden Korunma İlkeleri' başlıklı 5. maddesinde, işverenin, işyerinde iş sağlığı ve güvenliğine ilişkin tedbirleri alırken dikkat etmesi gereken ilkelere yer verilmiştir. Buna göre işveren, bir tedbir alırken, olası risklerden kaçınmak, kaçınılması mümkün değilse bunları analiz etmek, tespit ettiği risklerle kaynağında mücadele edilmesine yönelik faaliyetlerde bulunmak, teknik gelişmelere uygun değişimleri sağlamak, mümkünse tehlikeli olanı, daha az tehlikeli ve hatta varsa tehlikesiz olanla değiştirmek, toplu koruma tedbirlerini kişisel koruma önlemlerine göre öncelikle almak, çalışanlara uygun talimatları vermek ve işyerini, işçilerin rahat ve güvenli bir şekilde çalışmalarını için tasarlamak zorundadır.

Bu maddenin düzenlenmesindeki amaç, işveren tarafından işyerinde alınacak tedbirlere ilişkin asgari zorunlulukları ortaya koymak ve işverenin tedbirlerin alınması konusundaki takdir hakkını, iş sağlığı ve güvenliği gerekleri lehine kısıtlamaktır. Buradan hareketle, işyerinde riskleri önlemek adına bazı güvenlik önlemleri alan

bir işveren, bu önlemleri yukarıda belirtilen ilkeler çerçevesinde almamış ve bu nedenle iş kazası meydana gelmiş ise, bu kaza nedeniyle sorumluluktan kurutulamayacağı söylenebilir. Bu nedenle maddede belirtilen ilkeler, sorumluluğun belirlenmesi açısından son derece önemlidir.

6331 sayılı Yasa'nın 'İş Sağlığı ve Güvenliği Hizmetleri' başlıklı 6. maddesinde; işverenin alması gereken tedbirlerden başka, işyerinde iş sağlığı ve güvenliği konusunda vermesi gereken bazı hizmetlerin olduğunu da düzenlenmiş ve bu kapsamda işyerinde çalışanlar arasından iş güvenliği uzmanı, işyeri hekimi ve diğer sağlık personelinin görevlendirmesi gerektiği, bu kişilerin araç, gereç, zaman ve mekan ihtiyaçlarının karşılanması, bu çalışanlar tarafından iş sağlığı ve güvenliği konusunda alınması gereken tedbirlere ilişkin bildirimlerin dikkate alınması ve gereğinin yapılması gerektiği düzenlenmiştir.

Ayrıca yine aynı maddede, işverenin, işyerinde bu görevi yerine getirecek nitelikte bir çalışanı olmaması durumunda, bu hizmetin tamamını veya bir kısmını ortak sağlık ve güvenlik birimlerinden birine verebileceği, bu durumda da yine ilgili birime araç, gerek, zaman ve mekan sağlama, bu birim tarafından yapılacak bildirimlerin gereğini yerine getirme, bu hizmetleri sağlayanlar arasında koordinasyonu sağlama yükümlülüklerinin devam ettiği düzenlenmiştir.

İş veren bu madde kapsamında, çalışanların sağlık ve güvenliğini etkilediği bilinen veya etkilemesi muhtemel konular hakkında; görevlendirdiği kişi veya hizmet aldığı kurum ve kuruluşları, başka işyerlerinden çalışmak üzere kendi işyerine gelen çalışanları ve bunların işverenlerini bilgilendirmekle de yükümlüdür.

6331 sayılı Yasa'nın 'Risklerin Değerlendirilmesi, Kontrol, Ölçüm ve Araştırma' başlıklı 10. maddesinde; işverenin, iş sağlığı ve güvenliği yönünden risk değerlendirmesi yapmak veya yaptırmakla yükümlü olduğu düzenlenmiştir.

Aynı Kanunun, yukarıda incelenen 4, 5 ve 6. maddelerinde sırasıyla, işverenin işçiye karşı tedbir alma yükümlülüğü, bu tedbirleri alırken uyması gereken ilkeler ve bu tedbirlerin ifası sırasında vermesi gereken hizmetlerden bahsedilmiştir. Bu maddede de, işverenin tedbirleri alırken, uyması gereken "risk değerlendirmesi yapmak" ilkesi kapsamında üstlendiği yükümlülüğü ne şekilde yerine getireceği düzenlenmiştir.

Buna göre işveren; işyerinde risk değerlendirmesi yaparken, işçilerin durumunu, işyerinin tertip ve düzenini, kullanılacak ekipmanın, kimyasal maddenin niteliğini dikkate almak ve işyerinde kullanılacak ekipman ve malzemeleri seçerken bu niteliklere göre hareket etmek zorundadır. Ayrıca işçilerin maruz kalabileceği ya da kaldığı risklerin, kontrol, ölçüm, inceleme ve araştırma sureti ile tespitini yapmak ve buna göre tedbirler almakla da yükümlüdür.

Maddede, işverenin risk değerlendirmesi sırasında dikkat etmesi gereken hususlar belirlendikten sonra, işyerinde alınması gereken tedbirlere ilişkin genel değerlendirmelere yer verilmiştir. Buna göre işveren, işyerinde uygulanacak iş sağlığı ve güvenliği tedbirlerini, çalışma şekillerini ve üretim yöntemlerini; çalışanların sağlık ve güvenlik yönünden korunma düzeyini yükseltecek ve işyerinin idari yapılanmasının her kademesinde uygulanabilecek şekilde belirlemeli ve almalıdır.

6331 sayılı Kanun'un 'Acil Durum Planları, Yangınla Mücadele ve İlk Yardım' başlıklı 11. maddesinde; işyerinde, gerekli tedbirlerin alınmaması nedeni ile meydana gelebilecek (ve hatta tüm tedbirler alınsa dahi meydana gelmesi önlenemeyecek) kimi acil durumlara ilişkin olarak, işverenin yükümlülükleri düzenlenmiştir.

Buna göre işveren; ilk olarak çalışma ortamını, kullanılan maddeleri, iş ekipmanı ile çevre şartlarını dikkate alarak meydana gelebilecek acil durumları önceden değerlendirmek, çalışanları ve çalışma çevresini etkilemesi mümkün ve muhtemel acil durumları belirlemek ve bunların olumsuz etkilerini önleyici ve sınırlandırıcı tedbirleri almakla yükümlüdür.

İşveren bunu sağlamak adına, işyerinin büyüklüğünü, taşıdığı tehlikeleri, yapılan işin niteliğini, çalışan işçi sayısını dikkate alarak acil durum planları hazırlamalıdır. Sonrasında bu planın uygulanmasında görev alacak önleme, koruma, tahliye, yangınla mücadele, ilk yardım gibi benzeri konularda gerekli eğitimi almış, uygun donanıma sahip kişileri belirlemeli ve bu kişilerin araç ve gereçlerini sağlamalıdır.

Ayrıca işveren ilk yardım, acil tıbbi müdahale, kurtarma ve yangınla mücadele konularında, işyeri dışındaki kuruluşlarla irtibatı sağlayacak gerekli düzenlemeleri de yapmalıdır.

6331 sayılı Kanun'un 'Tahliye' başlıklı 12. maddesinde; aynı Kanunun 11. maddesinin devamı olarak, işyerinde meydana gelen bir

acil durumda yapılması gerekenler belirtilmiştir. Bu madde kapsamında işveren; çalışanların işi bırakarak derhal çalışma yerlerinden ayrılmaları ve güvenli bir yere gidebilmeleri için, önceden gerekli düzenlemeleri yapmak ve çalışanlara gerekli talimatları vermekle yükümlüdür.

Ayrıca madde metninde düzenlendiği üzere işveren, çalışanların kendileri veya diğer kişilerin güvenliği için ciddi ve yakın bir tehlike ile karşılaştıkları ve amirine hemen haber veremedikleri durumlarda; istenmeyen sonuçların önlenmesi için, işçilerin bilgileri ve mevcut teknik donanımları çerçevesinde acil duruma müdahale edebilmelerine imkân sağlamakla da yükümlüdür. Bu sırada işçilerin ihmal veya dikkatsiz davranışları olmadıkça, yaptıkları müdahaleden sorumlu tutulmaları mümkün değildir.

6331 sayılı Yasa'nın 'İş Kazası ve Meslek Hastalıklarının Kayıt ve Bildirimi' başlıklı 14. maddesinde; işverenin, bütün iş kazalarının ve meslek hastalıklarının kaydını tutmakla, gerekli incelemeleri yaparak bunlar ile ilgili raporları düzenlemekle yükümlü olduğu belirtilmiş, işverenin bu yükümlülük kapsamında tuttuğu kayıtları maddede belirtilen sürelerde Sosyal Güvenlik Kurumu'na bildirmesi gerektiği düzenlenmiştir.

Ayrıca maddede, işverenin işyerinde çalıştırmak zorunda olduğu işyeri hekimi veya sağlık hizmeti sunucularının görevlerine de değinilmiş ve bu kişilerce, belirlenen iş hastalığı ya da kazası vakıalarının, Sosyal Güvenlik Kurumu tarafından yetkilendirilen sağlık hizmeti sunucularına sevk edilmesi gerektiği belirtilmiştir.

Aslında bu madde, işverenin iş sağlığı ve güvenliğine ilişkin sorumluluğundan daha ziyade, idari sorumluluğuna ilişkindir. Zira, işverenin bu Kanunda belirtilen sürelerde, iş kazası ya da hastalığını Sosyal Güvenlik Kurumu'na bildirmemesi, hakkında idari para cezası verilmesine neden olmaktadır.

Cezai sorumluluk açısından değerlendirildiğinde ise, bu madde, işverenin yükümlülüklerini yerine getirmedi ve ihmaliyle ortaya koyduğu kusur yoğunluğunu göstermesi açısından önem taşıyabilir. Kendi kusuru nedeni ile bir çalışanın iş hastalığına yakalandığını bilen ve fakat bunun ortaya çıkmasını engellemek adına gerekli bildirimleri yapmayan işverenin, işçinin ölümü ile sonuçlanan bir olaydaki sorumluluğu; gerekli tüm tedbirleri alan, bildirimleri yapan, gerekli sağlık yardımlarında bulunan bir işverenin sorumluluğundan elbette ki farklı olacaktır.

6331 sayılı Kanun'un 'Çalışanların Eğitimi' başlıklı 17. maddesinde; işçilerinin iş sağlığı ve güvenliği eğitimi almalarını sağlamak adına, işverenin üzerine ne gibi yükümlülükler düştüğü düzenlenmiştir.

Buna göre işveren, öncelikle işçi işe başlamadan önce çalışma yeri konusunda işçisine bilgi vermekle yükümlüdür. Aynı yükümlülük, işyerinde çalışan bir işçinin yeni bir iş kolunda görevlendirilmesi halinde de söz konusudur.

İşveren bu ön eğitimi verdikten sonra işçiye, işyerinde yapılan yapısal ve teknolojik değişiklikler konusunda da eğitim vermek zorundadır. Ek olarak işveren, çalışan temsilcisinin özel olarak eğitim almasını sağlamakla yükümlüdür.

İşverenin eğitim yükümlülüğünü düzenleyen bu madde kapsamında ele alınan diğer bir yükümlülük, işverenin tehlikeli ve çok tehlikeli sınıfta yer alan işlerde, yapacağı işle ilgili mesleki eğitimi aldığını belgeleyemeyenlerin çalıştırılmaması, ancak belgelerini ibraz eden ve yeterliliğini ispatlayanların çalıştırılması yükümlülüğüdür.

Yine maddede, geçici iş ilişkisi kurulan işverene (alt işveren) ilişkin olarak da, iş sağlığı ve güvenliği risklerine karşı, çalışana gerekli eğitimin verilmesini sağlama yükümlülüğü getirilmiştir. Öyle ki, kimi zaman alt işveren, asıl işverenin işçilerini çalıştırmakta ve işi bu işçiler eli ile tamamlamaktadır. Bu durumda, alt işverenin üstlendiği işin yapılması kapsamında çalıştırılan işçilerin, alt işveren tarafından, üstlenilen işin taşıdığı riskler konusunda bilgilendirilmesi ve eğitilmesi gereklidir. Aynı şekilde alt işverenin işçilerinin de, asıl işverene ait işyerinde karşılaşması muhtemel riskler konusunda bilgilendirilmesi ve eğitilmesi gerekmektedir.

Maddede, bir iş kazası veya iş hastalığı nedeni ile işten ayrılmak zorunda kalan işçinin, işe yeniden başlamadan önce, söz konusu kazanın veya meslek hastalığının sebepleri, korunma yolları ve güvenli çalışma yöntemleri ile ilgili bilgilendirilmesi gerektiği düzenlenmiştir. Bu eğitimin, herhangi bir sebeple altı aydan fazla süreyle işten uzak kalanlara da verilmesi gerektiği belirtilmiştir.

6331 sayılı Kanun'un 'Çalışanların Görüşlerinin Alınması' başlıklı 18. maddesinde; işverenin, işyerinde iş sağlığı ve güvenliği önlemlerine ilişkin olarak alacağı tedbirlerde, işçilerin görüşlerinden faydalanması gerektiği düzenlenmiştir.

Buna göre işveren; işçilerin, iş sağlığı ve güvenliği ile ilgili konu-

larda görüşlerini almak, teklif getirme hakkını tanımak, bu konulardaki görüşmelere katılımlarını sağlamakla yükümlüdür. Ayrıca işveren, işçisinin yeni teknolojilerin uygulanması, seçilecek iş ekipmanların özellikleri, çalışma ortamı ve şartlarının çalışanların sağlık ve güvenliğine etkisi konularında görüşünü almak zorundadır.

Ayrıca bu maddede işveren, işyerinde görevlendirilecek işyeri hekimi, iş güvenliği uzmanı ve diğer personelin görevlendirilmesi konusunda işçilerinin görüşlerini almakla yükümlüdür. Ek olarak işveren, risk değerlendirmesi sonucunda alınması gerektiği belirlenen koruyucu ve önleyici tedbirler ile koruyucu donanım ve ekipmanın belirlenmesi sırasında da işçilerinin görüş ve önerilerine başvurmakla yükümlü kılınmıştır.

Tüm bu maddelerin incelenmesi sırasında görüldüğü üzere Kanun Koyucu, İş Sağlığı ve Güvenliği Yasası'ndaki düzenlemeleri kaleme alırken mümkün olduğunca kazuistik ve işverene takdir hakkı tanımayan bir üslup benimsemiştir. Şüphesiz bu şekilde bir üslup benimsenmesinde, Ülkemizde rastlanılan iş kazalarının sayısının fazla, niteliğinin bir hayli ağır olmasının etkisi büyüktür. Ancak şunu hemen belirtmek isterim ki; ayrıntılı düzenlemelere rağmen bu düzenlemelerin uygulanmaması veya uygulanmasını sağlamaya yönelik denetimlerde yetersiz kalınması, mevzuatsal düzenlemelerden beklenen faydayı getirmeyecektir.

d. 09/12/2003 tarih ve 25311 sayılı Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe giren İş Sağlığı ve İş Güvenliği Yönetmeliği

6331 sayılı Kanun'a bakıldığında en dikkat çekici husus, Kanun'un yapılış tarihidir. 20.06.2012 tarihli olan Kanun, 30/06/2012 tarih ve 28339 sayılı Resmi Gazetede yayınlanarak, Kanun'un 38. maddesinde düzenlenen yürürlük maddeleri uyarınca yürürlüğe girmiştir. Yani Türk Hukuk Mevzuatında iş sağlığı ve güvenliğine ilişkin kanun bazında özel nitelikte mevzuatsal düzenleme, sadece 2 yıllık bir geçmişe sahiptir. 6331 sayılı Kanun öncesi, iş kazalarından doğan sorumluluğun belirlenmesinde, İş Sağlığı ve İş Güvenliği Yönetmeliği esas alınıyordu. 6331 sayılı Kanun'un 'Mevcut Yönetmelikleri' başlıklı Geçici 2. maddesinde; "4857 sayılı Kanununun 77 nci, 78 inci, 79 uncu, 80 inci, 81 inci ve 88 inci maddelerine göre yürürlüğe konulan yönetmeliklerin bu Kanuna aykırı olmayan hükümleri, bu Kanunda öngörülen yönetmelikler yürürlüğe girinceye kadar uygulanmaya devam olunur." şeklindeki belirleme gereğince söz konusu yönetmelik halen yürürlüktedir.

Adı geçen Yönetmelikte; işverenin her konuda işçilerin sağlık ve güvenliğini korumakla yükümlü olduğu ve işverenin bu sorumluluğunun, iş sağlığı ve güvenliği konusunda işyeri dışından uzman kişi ya da kurumlardan hizmet alınması ya da işçinin iş sağlığı ve güvenliği konusundaki yükümlülüklerini ihlal etmesi nedeni ile ortadan kalkmayacağı düzenlenmiştir.

‘İşverenin Genel Yükümlülükleri’ başlıklı 6. maddesinde; işverenin iş sağlığı ve güvenliği konusunda işyerinde gerekli organizasyonu sağlama, teknolojik gelişmeleri takip ederek işçi açısından güvenliği en üst seviyede sağlayacak, riski minimize edecek araç, gereç ve ekipmanı sağlama, işyerinde her türlü riski değerlendirme ve bunlarla mücadele yollarını saptama yükümlülükleri ayrıntılı şekilde düzenlenmiştir.

Buna göre işveren; işçilerin sağlığını ve güvenliğini korumak için mesleki risklerin önlenmesi, eğitim ve bilgi verilmesi dahil gerekli her türlü önlemi almak, organizasyonu yapmak, araç ve gereçleri sağlamak, sağlık ve güvenlik önlemlerinin değişen şartlara uygun hale getirilmesini sağlamak, mevcut durumun sürekli iyileştirilmesi amaç ve çalışması içinde olmak zorundadır.

Yönetmeliğin bu maddesinde, 6331 sayılı Kanun’un 5. maddesinde belirtilen ilkelere paralel olarak; işverenin, iş sağlığı ve güvenliğine ilişkin tedbirlerin alınması sırasında uymakla yükümlü olduğu ilkelere yer verilmiş ve bu tedbirlerin alınması sırasında işverenin, risklerin önlenmesi, önlenmesi mümkün olmayan risklerin değerlendirilmesi, risklerle kaynağında mücadele edilmesi, işin kişilere uygun hale getirilmesi için, özellikle işyerlerinin tasarımında, iş ekipmanları, çalışma şekli ve üretim metotlarının seçiminde özen gösterilmesi, özellikle de monoton çalışma ve önceden belirlenmiş üretim temposunun hafifletilerek bunların sağlığa olumsuz etkilerinin en aza indirilmesi, teknik gelişmelere uyum sağlanması, tehlikeli olanların, tehlikesiz veya daha az tehlikeli olanlarla değiştirilmesi, teknolojinin, iş organizasyonunun, çalışma şartlarının, sosyal ilişkilerin ve çalışma ortamı ile ilgili faktörlerin etkilerini kapsayan genel bir önleme politikasının geliştirilmesi, toplu korunma önlemlerine, kişisel korunma önlemlerine göre öncelik verilmesi, işçilere uygun talimatların verilmesi konularında gerekli özeni göstermek sureti ile üzerine düşen yükümlülükleri yerine getirmesi gerektiği belirtilmiştir.

6331 sayılı Kanun’un 4. maddesinde düzenlenen ‘işin ehil kişiye ve-

rilmesi' yükümlülüğü, yönetmeliğin bu maddesinde de görülmektedir. Buna göre işveren, işçinin görevlendirilmesi sırasında işçinin sağlığı ve güvenliği yönünden işe uygunluğunu göz önüne almak zorundadır.

Ayrıca işveren madde gereğince, işyerinde kullanılacak iş ekipmanının, kimyasal madde ve preparatların seçiminde, işçilerin sağlık ve güvenliği yönünden tüm riskleri değerlendirmekle yükümlüdür. İşveren, bu değerlendirme sonucuna göre alınacak önleyici tedbirleri belirlemek ve seçilmesi gereken çalışma şeklini oluşturmakla yükümlüdür. Buna ek olarak; işçilerin sağlık ve güvenlik yönünden korunma düzeyini yükseltmek; yeni teknolojinin planlanması ve uygulanmasını sağlamak, seçilecek iş ekipmanının çalışma ortamına, işyeri koşullarına, işçilerin sağlığına ve güvenliğine etkisini değerlendirmek ve bu konularda işçiler veya temsilcileri ile istişare etmek zorundadır. Son olarak, maddede düzenlendiği üzere işveren, ciddi tehlike taşıyan özel yerlere sadece yeterli bilgi ve talimat verilen işçilerin girebilmesi için uygun önlemleri alma yükümlülüğü altındadır.

'Koruyucu ve Önleyici Hizmetler' başlıklı 7. maddesinde; işyerinde iş sağlığı ve güvenliği açısından gerekli organizasyonu yapmış, araç gereçleri sağlamış ve risklerle mücadele konusunda önlemleri belirlemiş olan işverenin, alınan önlemler ve belirlenen riskler konusunda koruyucu ve önleyici tedbirler almak adına yapması gerekenler belirlenmiştir. Madde metninden de anlaşılacağı üzere, işverenin izleyebileceği iki yol vardır. Eğer kendisi söz konusu koruyucu ve önleyici hizmetleri yerine getirebilecek bilgi ve kabiliyete sahip ise, işyerinin büyüklüğü, işçi sayısı ve işin niteliğini dikkate alarak, bu yükümlülüğü kendisi üstlenebilir. Eğer bu mümkün değil ise, bu yükümlülüğü bir ya da birkaç işçisine ya da dışarıdan temin edeceği bir uzmana ya da kuruluşa verebilir. Burada üzerinde durulması gereken önemli nokta; özel hukuk anlamında, işveren tarafından söz konusu koruyucu ve önleyici hizmet yükümlülüğü kime verilmiş olursa olsun, madde metninin 'a' bendinde belirtildiği üzere, işverenin sorumluluğu konusundaki genel esaslar ve genel yükümlülükler işveren üzerinde kalmaya devam edecektir. Ceza hukuku anlamında ise; atanan işveren vekilinin bilgili, eğitilmiş, yeterli ve tecrübeli olması ve işveren tarafından vekilin yeterince denetlenmesi şartlarıyla, işverenin iş kazasından doğan cezai sorumluluğu kalkabilecektir.

‘İlkyardım, Yangınla Mücadele ve Kişilerin Tahliyesi, Ciddi ve Yakın Tehlike’ başlıklı 8. maddesinde; işverene işyerinde meydana gelebilecek ve işyerinin tahliyesini gerektirecek yangın ya da yakın tehlike durumlarında, ilk yardım ve tahliye işlemlerinden sorumlu kişileri belirleme, bu kişilere gerekli talimatları verme, yakın tehlike altında çalışacak kişileri bu konuda bilgilendirme, tehlike anında gerekli talimatları verme ve görevlendirilen kişilerin gerekli uygulamaları yapmaları için uygun ortamı sağlama sorumlulukları yüklenmiştir.

‘İşverenin Diğer Yükümlülükleri’ başlıklı 9. maddesinde de; işverene mevcut risk ve tehlikelerle ilgili iki görev verilmiştir. Bunlardan ilki, maddenin a. fıkrasının, 1. ve 2. bendinde, ikincisi ise a. fıkrasının, 3. ve 4. bendinde düzenlenmiştir. Buna göre işveren, işyerinde mevcut risk ve tehlikelerle ilgili bilgilerini güncel tutmak ve bunları değerlendirerek değişen durum ve koşullara göre gerekli tedbirleri almakla yükümlüdür. Görüldüğü üzere bu yükümlülük, iş kazasının meydana gelmesi öncesi duruma ilişkindir. Maddenin 3. ve 4. bentlerinde ise iş kazası sonrasında, işverene kayıt tutma ve iş kazaları ile ilgili rapor hazırlama yükümlülüğü getirilmiştir. Elbette ki bu raporlar ve tespitler, sorumluluk ve kusurluluk oranlarının tespitinde yararlanılabilecek dokümanlar olmakla birlikte, objektif tespitler içerip içermediği ancak yargılama sırasında yapılacak değerlendirme ile ortaya konabileceğinden, başlı başına hukuki anlamda da, cezai anlamda da bağlayıcı kabul edilmesi mümkün değildir.

Adı geçen Yönetmeliğin ‘İşçilerin Bilgilendirilmesi’ başlıklı 10. maddesinde; işverenin sadece yapılan işin riskleri, meydana gelebilecek tehlikeler ve alınması gerekli önlemler konusunda değil, bu önlemleri almakla görevlendirilmiş kişi, eğer hizmet dışarıdan alınıyor ise uzman kişi ya da kuruluşlar konusunda da bilgilendirme yapması gerektiği ortaya konmuştur. Bunun yanı sıra, işverenin işyeri sağlığı ve güvenliği açısından görevlendirilen kişilere veya hizmet dışarıdan alınıyor ise uzman ya da kuruluşlara da, işyerinde gerçekleşmiş kazalar hakkında tutulan raporları ve kayıtları sunma konusundaki yükümlülüğü de belirtilmiştir. Görüldüğü üzere işverenin bilgilendirme yükümlülüğü, sadece işçiyi bilgilendirme yükümlülüğü şeklinde düzenlenmemiş, bunu da içerisine alır şekilde kapsamlı olarak düzenlenmiştir.

‘İşçilerin Görüşlerinin Alınması ve Katılımlarının Sağlanması’ başlıklı 11. maddesinde; işverene, işçi ile iş sağlığı ve güvenliği, bu konuda görevlendirilecek personel veya kurum dışı uzman kişi ya da kuruluştan hizmet alınması konularında istişare etme, bu konuda görüşlerini alma ve gerekli önlemlerin alınmasında bu bilgilerden yararlanma yükümlülüğü getirilmiştir. Madde metninden de anlaşılacağı üzere, söz konusu düzenleme, iş kazası öncesi duruma ilişkin, işverenin koruyucu ve önleyici yükümlülüğünü tam ve gereği gibi yerine getirmesini sağlamaya yönelik bir düzenlemedir. Şüphesiz işyerinde karşılaşılabilecek tehlikeleri en iyi gözlemleyen ve tespit edebilecek durumda olan kişiler, işi yapan işçilerdir. Bu anlamda, işveren tarafından görülemeyen risklerin tespiti ile iş sağlığı ve güvenliği önlemlerini almak üzere görevlendirilen kişilerin yeterliliğinin değerlendirilmesi konusunda en sağlıklı bilgi kaynağı, o iş yerinde çalışan işçilerdir. Bu nedendir ki, pek çok ceza yargılamasında, tanık durumunda olan işçilerin, söz konusu riskin bildirildiğine, ancak önlem alınmadığına ilişkin beyanları, işverenin cezai sorumluluğunun tespitinde önem taşımaktadır.

Ve son olarak aynı Yönetmeliğin ‘İşçilerin Eğitimi’ başlıklı 12. maddesinde; iş güvenliği ile sorumlu tutulmuş olsun olmasın tüm işçilerin, gerek iş güvenliği ve sağlığı konusunda, gerekse yapılan işin gereklilikleri konusunda eğitilmeleri, değişen teknolojik gelişmelere bağlı olarak bu eğitimlerinin tekrarlanması yükümlülüğü de işverene verilmiştir.

e. 19/09/2013 tarih ve 28770 sayılı Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe giren Maden İşyerlerinde İş Sağlığı ve İş Güvenliği Yönetmeliği

Adı geçen yönetmeliğin 2. maddesinde belirtildiği üzere, yönetmelik 6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu’nun kapsamına giren maden işyerlerini kapsayacak şekilde düzenlenmiş ve yine aynı yönetmeliğin 3. maddesinde belirtildiği üzere; yönetmelik 6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu’nun 30. maddesine dayanılarak düzenlenmiştir. Buradan hareketle, maden işyerlerinde İş Sağlığı ve Güvenliği Yönetmeliğinin 3213 sayılı Maden Kanunu ile bir bağı olmayıp, tamamiyle 6331 sayılı Kanun ve ilgili yönetmeliğinin devamı niteliğindedir. Bu nedenle söz konusu yönetmelikte kısıtlı olarak düzenlenen işverenlerin ve çalışanların yükümlülüklerine ilişkin düzenlemelerin yetersiz kaldığı noktada, genel nitelikteki 6331 sayılı Kanun ve 25311 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan İş Sağlığı

ve Güvenliği Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uygulanacaktır.

Adı geçen Yönetmeliğin 'İşveren Genel Yükümlülükleri' başlıklı 5. maddesinde; maden işyerlerinin kendisine özđü niteliği ge-reğince alınması gereken tedbirler ve bu noktada işverenin üzerine düşen sorumluluklar genel hatlarıyla ortaya konulmuştur.

Buna göre; işveren; işyerlerinin, çalışanların sağlık ve güvenliklerini tehlikeye atmayacak şekilde inşa edilmesini, teğiz edilmesini, tasarlanmasını sağlamak, bu amaç doğrultusunda işletme ve bakımlarını yapmakla yükümlüdür.

İşveren, işyerinde yapılan her çalışmada, yetkili kişi belirlemek, işin bu kişinin nezaretinde yapılmasını ve işin bu kişinin sorumluluğunda ge-reğleştirilmesini sağlamakla yükümlüdür. Zira maden işyerlerinin niteliği gereği, işverenin her zaman, her işin yapıldığı yerde bulunması ya da bunu gözetlemesi, denetlemesi mümkün değildir. Bu nedenle, maden işyerlerinde yapılacak faaliyetin niteliğine göre çeşitli nezaretiler görevlendirilir. Maden işinin, muhakkak işveren tarafından görevlendirilen bu nezaretçinin denetiminde ve sorumluluğunda ge-reğleştirilmesi gerekir.

Yine maddede yer alan önemli başka bir düzenleme; işyerinde özel risk taşıyan işlerin, yalnızca bu işlerle ilgili özel eğitim almış kişilerce yerine getirilmesi konusunda işveren tarafından gerekli talimatların verilmesi ve görevlendirmenin yapılması zorunluluğudur. Nitekim, maden işyerlerinde, teknik uzmanlık ve tecrübe gerektiren pek çok iş kolu bulunmaktadır. Bu nedenle, maden işyerlerinin sağlığı ve güvenliği konusunda, özel risk taşıyan işlerde, belirli belge ve eğitim seviyesinin aranması ve işveren tarafından yapılacak görevlendirme esnasında bu hususlara dikkate edilmesi gerekmektedir.

Maddenin son fıkrasında, aynı işyerinde birden çok işverenin faaliyet göstermesi durumu düzenlenmiştir. Bu noktada, yine asıl işveren-alt işveren kavramları önem kazanmaktadır. Eğer maden işyerinde birden çok işveren faaliyet gösteriyor ise, her işveren kural olarak, kendi çalışanından sorumludur. Ancak; işyerinin tamamından sorumlu olan işveren (asıl işveren) ek olarak, tüm çalışanlar tarafından, iş sağlığı ve güvenliği konusunda alınması gereken tedbirlerin uygulanması yönünden koordinasyon görevini yerine getirmekle yükümlüdür. Bu koordinasyon sorumluluğu, her işverenin, kanunda belirtilen kendi sorumluluğunu etkilememektedir.

Görüldüğü üzere, söz konusu düzenleme 6331 sayılı Kanun ve 25311 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan İş Sağlığı ve Güvenliği Yönetmeliği'ne nazaran daha dar kapsamlıdır ve esasen işçi merkezli yaklaşımdan ziyade, işyeri merkezli olarak alınması gereken güvenlik önlemlerini düzenlemiştir.

Aynı Yönetmeliğin 'Patlama, Yangın ve Zararlı Ortam Havasından Korunma' başlıklı 7. maddesinde; maden işyeri merkezli olarak ve maden işlerinin taşıdığı riskler göz önünde bulundurularak işverenin üzerine düşen yükümlülükler düzenlenmiştir. Zira maden işyerleri, işin niteliği gereği işçilerin her an patlama ve yangın tehlikesiyle karşı karşıya gelebileceği ortamlardır. Bu nedenle söz konusu maddede bu risk dikkate alınarak işverene ilk olarak, işyerinde patlayıcı ve sağlığa zararlı ortam havasının oluşmasını önleme yükümlülüğü verilmiş; eğer bu mümkün değilse, olası riskler nedeniyle meydana gelebilecek zararların minimuma indirilmesi adına alınması gereken tedbirler belirtilmiştir.

Aynı Yönetmeliğin 'Kaçış ve Kurtarma Araçları' başlıklı 8. maddesinde; 6331 sayılı Kanunun 'Tahliye' başlıklı 12. maddesine paralel şekilde, işyerinde meydana gelebilecek herhangi bir güvenlik tehdidine karşı, işverenin kurtarma yükümlülüğü düzenlenmiştir. Görüldüğü üzere, söz konusu Yönetmeliğin 8. maddesindeki düzenleme, tehlike anında çalışanların çalışma yerlerini en kısa zamanda ve en güvenli şekilde terk edebilmeleri için uygun kaçış ve kurtarma araçlarını sağlama ve kullanıma hazır bulundurma ile sınırlı olarak işverene sorumluluk yüklemiştir. Oysa 6331 sayılı Kanunun 12. maddesinde, işverenin çalışanlarına kaçış ve kurtarma için gerekli talimatları verme yükümlülüğü düzenlenmiş; aynı maddede işverenin zorunluluk olmadıkça, gerekli donanımına sahip ve özel olarak görevlendirilenler dışındaki çalışanlardan işlerine devam etmelerini istemesi yasaklanmıştır.

Aynı Yönetmeliğin 'İletişim, Uyarı ve Alarm Sistemleri' başlıklı 9. maddesinde; işverenin, işyerinin bütününde gerekli haberleşme ve iletişim sistemini kurma ve ihtiyaç halinde yardım, kaçış ve kurtarma işlemlerinin derhal uygulanmasını sağlayacak uyarı ve diğer iletişim sistemlerini hazır bulundurma yükümlülüğü düzenlenmiş; bu şeklindeki düzenlemeyle, acil durumlarda hayati önem taşıyan erken uyarı amaçlı önlemlerin işveren tarafından alınması gerektiği belirtilmiştir.

Aynı Yönetmeliğin ‘Çalışanların Görüşlerinin Alınması ve Katılımlarının Sağlanması’ başlıklı 12. maddesinde;

“(1) İşveren, bu Yönetmelikte belirtilen konularda Kanunun 18 inci maddesine uygun olarak çalışanların veya temsilcilerinin görüşlerini alır ve katılımlarını sağlar.” denilmek suretiyle genel olarak işverenin, çalışanların işyerinde iş sağlığı ve güvenliği ile ilgili sıkıntılarını dikkate alma ve bunların çözümü için harekete geçme yükümlülüğü düzenlenmiştir. Görüldüğü üzere, söz konusu maddede bu yükümlülük en yalın biçimi ile kaleme alınmıştır. Söz konusu maddenin yetersiz kaldığı durumlarda şüphesiz, konuyu daha ayrıntılı şekilde düzenleyen 6331 sayılı Kanunun 18. maddesinin dikkate alınması gerekmektedir.

Ve yine aynı Yönetmeliğin ‘Asgari Sağlık ve Güvenlik Gereklileri’ başlıklı 13. maddesinde;

iş sağlığı ve güvenliği konusunda işveren tarafından alınması gereken tedbirler, madenin niteliğine göre ayrı ayrı düzenlenmiş ve konu Yönetmeliğe eklenen 4 ek metin ile gayet ayrıntılı bir şekilde kaleme alınmıştır. Her ne kadar Yönetmelik sadece 16 maddeden oluşmakta ve işyerinde alınması gereken önlemleri genel nitelikleri ile ortaya koymakta ise de, maddede belirtilen ek metinler sayesinde Yönetmelik, konuya ilişkin mevzuatsal düzenlemeler içerisinde önemli bir yere sahip olmuştur.

2. İşçinin Sorumluluğu

İşçinin sorumluluğuna ilişkin düzenlemelere pek çok mevzuatta dağınık şekilde yer verilmiş olup, konunun anlaşılabilirliğini artırmak adına, her bir mevzuatın ilgili hükümleri ayrı başlık altında incelenecektir.

a. 11.01.2011 tarih ve 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu

6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu’nun 398. maddesinde; işçinin sorumluluğu, en genel hatları ile ortaya konulmuştur. Adı geçen bu madde ile, işverenin işyerinde işçilerin davranışları ile ilgili genel düzenlemeler belirleyebileceği, işçilere işin görülmesine ilişkin özel talimatlar verebileceği, işverenin iş sağlığı ve güvenliği konusunda verdiği talimatların, işçi tarafından gereği gibi yerine getirilmesi gerektiği açıkça düzenlenmiştir.

Daha belirgin bir düzenlemeye **aynı Kanun’un 417. maddesinde;** işçinin, işverenin işyerinde, iş sağlığı ve güvenliği konusunda al-

dığı her türlü tedbire uymakla yükümlü olduğunu belirtilmek sureti ile yer verilmiştir.

b. 22.05.2003 tarih ve 4857 sayılı İş Kanunu

Yine 4857 sayılı Kanun'un yukarıda bahsi geçen 77. maddesinin 1. fıkrasında; konu doğrudan ele alınmış ve işçilerin, iş sağlığı ve güvenliği konusunda alınan her türlü önleme uymakla yükümlü oldukları belirtilerek; iş sağlığı ve güvenliği açısından alınan tedbirleri yerine getirme ve verilen talimatlara uyma yükümlülüğü daha belirgin çizgilerle düzenlenmiştir. Buna göre işçinin en temel ve birincil yükümlülüğü, işyerinde iş sağlığı ve güvenliği açısından alınması gereken tedbirlere uymaktır.

c. 20.06.2012 gün ve 6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu

6331 sayılı Kanun'un 'Çalışanların Yükümlülükleri' başlıklı 19. maddesinde; işçinin, iş sağlığı ve güvenliği konusundaki yükümlülüklerine yer verilmiştir.

Buna göre işçi; iş sağlığı ve güvenliği ile ilgili aldığı eğitim ve işverenin bu konudaki talimatları doğrultusunda davranmak, bu esnada kendisinden ve hareketlerinden veya yaptığı işten etkilenen diğer çalışanların sağlık ve güvenliklerini tehlikeye düşürmemekle yükümlüdür.

Ayrıca işçi, işyerinde iş sağlığı ve güvenliğine ilişkin kurallara uyma ve işverenin bu konudaki talimatlarını yerine getirme yükümlülüğününün bir uzantısı olarak; işyerindeki makine, cihaz, araç, gereç, tehlikeli madde, taşıma ekipmanı ve diğer üretim araçlarını kurallara uygun şekilde kullanmak, bunların güvenlik donanımlarına uymak, bunları keyfi olarak çıkarmamak ve değiştirmemek; kendisine sağlanan kişisel koruyucu donanımı doğru kullanmak ve korumak; işyerindeki makine, cihaz, araç, gereç, tesis ve binalarda sağlık ve güvenlik yönünden ciddi ve yakın bir tehlike ile karşılaştığında ve koruma tedbirlerinde bir eksiklik gördüğünde işverene veya çalışan temsilcisine derhal haber vermek; teftişe yetkili makam tarafından işyerinde tespit edilen noksanlık ve mevzuata aykırılıkların giderilmesi konusunda, işveren ve çalışan temsilcisi ile işbirliği yapmakla yükümlüdür.

d. 09/12/2003 tarih ve 25311 sayılı Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe giren İş Sağlığı ve İş Güvenliği Yönetmeliği

Daha önce de belirttiğimiz gibi, 6331 sayılı Kanun'un geçici 2.

maddesi gereğince, 09.12.2003 tarih ve 25311 sayılı Resmi Gazete-
de yayınlanarak yürürlüğe giren İş Sağlığı ve Güvenliği Yönetmeliği
halen geçerliliğini korumaktadır. Maalesef 6331 sayılı Kanun,
25311 sayılı Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe giren iş bu
Yönetmelikten çok sonra, 30.06.2012 tarihinde yürürlüğe girmiştir.
Maden işyerlerinde İş Sağlığı ve Güvenliği'ne ilişkin yönetmelik
ise, 19.09.2013 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Tüm bu kronolojik
tespitler birlikte değerlendirildiğinde, 25311 sayılı resmi gazetede
yayınlanarak yürürlüğe giren ve iş sağlığı ve güvenliği konusunda
işyerinde alınması gereken önlemleri düzenleyen bu yönetmeliğin,
uzunca bir süre tek başına uygulandığı söylenebilir.

İş Sağlığı ve İş Güvenliği Yönetmeliğinin 13. maddesinde; görevin ifası sırasında işçinin, aldığı eğitim dahilinde ve verilen talimatlar doğrultusunda, gerek kendi gerekse meslektaşlarının güvenliğini düşünerek hareket etmesi ve bu esnada mümkün olan en yüksek dikkat ve özeni göstermesi gerektiği, işyerindeki araç ve gereçlerin kullanımında iş sağlığı ve güvenliği açısından önemli kural ve talimatlara uyması, karşılaştığı bir risk ya da tehlikeyi işveren ya da çalışan temsilcisine haber vermesi, iş sağlığı ve güvenliği önlemlerinin alınması ve uygulanması konusunda işveren ve çalışan temsilcisi ile işbirliği içinde olması gerektiği açıkça düzenlenmiştir. Görüldüğü üzere 6331 sayılı Kanun, adı geçen yönetmeliğe paralel şekilde kaleme alınarak, konunun kanun bazında düzenlemeye kavuşmasını sağlamıştır.

e. 19/09/2013 tarih ve 28770 sayılı Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe giren Maden İşyerlerinde İş Sağlığı ve İş Güvenliği Yönetmeliği

Söz konusu Yönetmelikte işçinin yükümlülüğüne ilişkin düzenleme sadece tek bir madde ile sınırlı olarak en genel hatlarıyla ortaya konulmuştur.

Adı geçen Yönetmeliğin 'Çalışanların Yükümlülükleri' başlıklı 6. maddesinde; 6331 sayılı Kanununun 19. maddesinde paralel şekilde çalışanların yükümlülükleri düzenlenmiştir. Söz konusu madde çalışanlara, sadece işverenin yasal mevzuatın öngördüğü esaslara uygun emir ve talimatlarına uyma yükümlülüğü düzenlenmiştir. Oysa 6331 sayılı Kanununun 19. maddesinde konu tüm boyutlarıyla ele alınmış; çalışanların iş ve hareketlerinde diğer çalışanlara karşı sorumluluklarıyla, işverene karşı sorumlulukları ayrı ayrı kaleme alınmıştır. Söz konusu Kanunda çalışanın işverene karşı olan so-

rumluluğu sadece emir ve talimatlarına uymakla sınırlı olmayıp, işin niteliği gereği işyerinde gerekli denetimleri yapmak, tehlikeleri belirlemek, bunları işverene bildirmek, işveren ve çalışan temsilcisiyle iş birliği yapmak, kendisine sağlanan ekipmanı doğru kullanmak ve korumak yükümlülüklerini de kapsamaktadır.

IV. MADEN KAZALARINDA KUSURLULUK

Maden Kazalarında Cezai Sorumluluk başlığı altında yapılan açıklamalardan da anlaşılacağı üzere; maden kazalarını da kapsar şekilde, iş kazalarında işçinin ve işverenin sorumluluğuna ilişkin ilkeler, özel hukuk mevzuatı kapsamında düzenlenmiştir. Ancak buradan hareketle, özel hukuk anlamındaki sorumluluk kavramının, bire bir ceza hukukunda da uygulanması gerektiği gibi yanlış bir sonuca varılmamalıdır. Her ne kadar iş kazalarının niteliği gereği, ceza hukuku ile özel hukuk arasında sıkı bir ilişki var ise de; her iki hukuk dalı farklı amaçlara hizmet ettiklerinden, farklı usul kurallarına bağlanmışlardır. Özel hukukta benimsenen iddia ve ispata dayalı hakkın yerine getirilmesi amacı, ceza hukukunda yerini maddi gerçeği arama amacına; taraflarca hazırlanma ilkesi, ceza hukukunda yerini resen harekete geçme ilkesine; yazılı delille ispat zorunluluğu, ceza hukukunda yerini her türlü delilin toplanması kuralına; irade serbestisi ilkesi de, ceza hukukunda yerini suç ve cezaların kanuniliği ilkesine bırakmıştır. Bu açıklamalara paralel olarak, özel hukukta kusursuz sorumluluk olarak adlandırılan sebep sorumluluğu ve tehlike sorumluluğu da, ceza hukukunda yerini 'Suç ve Cezaların Şahsiliği' ilkesine bırakmıştır. Bu nedenle Türk Ceza Hukuku'nda failin sorumluluğu için kusurunun varlığı ön şarttır.

Bu başlık altında, konunun anlaşılabilirliğini artırmak adına, Türk Özel Hukuku'nda ve Türk Ceza Hukuku'ndaki sorumluluk kavramı ve türlerine kısaca değindikten sonra, bir taksirli suç türü olarak maden kazalarında failin kusurunun belirlenmesinde dikkat edilmesi gereken hususlar üzerine durulacaktır.

Türk Borçlar Hukuku'nda sorumluluk, kusur sorumluluğu ve sebep sorumluluğu (kusursuz sorumluluk) olmak üzere iki şekilde düzenlenmiştir. Kusur sorumluluğunda, sorumluluğun en önemli unsuru, kusurdur. Bu tür sorumlulukta kusur, sorumluluğun kurucu unsurudur. Bu sebeple, sorumluluğun doğması için zarar, uygun illiyet bağı ve hukuka aykırılık unsurlarından başka, zarar verenin davranışının kusurlu olması da gerekir. Burada, "*kusur*

olmadan sorumluluk olmaz” ilkesi geçerlidir.⁶² Sebep sorumluluğu ise ilke olarak, zarara sebep olma düşüncesine dayanır. Bu tür sorumluluğun gerçekleşmesi için sorumluluğu doğuran olayla zarar arasında sebep-sonuç ilişkisinin varlığı yeterlidir. Kusur, sebep sorumluluğunda kurucu bir unsur olmaktan çıkmıştır. Burada sorumluluk, kusur yerine, kanunun öngördüğü belirli bir olguya bağlanmıştır. Sorumluluğun bağlandığı olgulara; gözetim veya objektif özen ödevinin ihlâli, tehlikeli bir işletme veya nesneye (şeye) sahip olma gibi olgular örnek olarak gösterilebilir.⁶³ Sebep sorumluluğu da, olağan sebep sorumluluğu ve tehlike sorumluluğu olarak ikiye ayrılmaktadır. Olağan sebep sorumluluğu, kusur sorumluluğu ile tehlike sorumluluğu arasında yer alır. Olağan sebep sorumluluğunda, ne kusur ne de tipik tehlike, sorumluluğun kurucu unsurudur. Bu bakımdan olağan sebep sorumluluğu, belirli bir tesis, işletme veya faaliyetin özel tehlikelilik haline bağlanmamış, sadece kanunda öngörülen objektif, özen ödevinin ihlâlîne dayanan bir kusursuz sorumluluk türü olarak tarif etmek mümkündür.⁶⁴ Kanun koyucu, özel bir kanun ya da bir kanun hükmü ile bazı olgulara tehlike sorumluluğunu bağlamıştır. Bu olgular, belirli bir kuruluş (tesis), işletme veya faaliyet dalıdır. Ancak, bu kuruluş veya faaliyet, varlığı veya niteliği itibariyle belirli bir tehlike ve dolayısıyla zarar ihtimali taşımaktadır.⁶⁵

Ceza hukuk anlamında sorumluluğu ise; 5237 sayılı Kanun’dan önce ve 5237 sayılı Kanun’dan sonra olmak üzere iki şekilde ortaya koymak mümkündür. 5237 sayılı Kanun öncesinde yürürlükte olan 765 sayılı Türk Ceza Kanunu’nda sorumluluk, objektif ve sübjektif olmak üzere 2’ye ayrılmakta idi ve objektif sorumluluk kusursuz sorumluluğu, sübjektif sorumluluk ise kusur sorumluluğunu ifa-

62 Esser, J.; Grundlagen und Entwicklung der Gefährdungs. S.A, München 1969, s.45; Deutsch, Erwin; Haftungsrecht, Bd 1, Allgemeiner Teil, Köln, Berlin 1976 s.10; Strickler, Hanspeter; Die Entwicklung des Gefährdungshaftung, Bern,1983, s.11,12,13; İmre, Zahit, Doktrinde ve Türk Hukukunda Kusursuz Mesuliyet Halleri, İstanbul 1949; naklen Eren, Fikret; s. 460.

63 Oftinger, Karl; Schweizerisches Haftpflichtrecht, Bd. I; Allg. Teil. 4.A Zurich 1975 s 16 vd; Oftinger, Stark; Schweizerisches Haftpflichtrecht Allgemeiner Teil, Bd.1, 5.A., Zurich 1995, s.45; Keller, Alfred; Haftpflicht im Privatrecht, Bd.1., 4.A., Bern, 1979,s.34-35; Deshenaux/Tercier; La Responsabilitie Civile, 2. Edition, Bern, 1982 s. 42; Keller/Gabi; Das Schweizerische Schuldrecht, Bd.II, Haftpflichtrecht, Basel/Frankfurt, 1985, s.5-7; Schwenger; Ingeborg; Schweizerisches Obligationenrecht, Allemeiner Teil, Bern, 1998, s.283; Honsell; Heinrich; Schweizerisches Haftpflichtrech, 2.A, Zurich, 1996, s.3; Rey,Heinz; Berner Kommentar, Bd.IV, Sachenrecht, 2.Abt., I. Teilband, Lieferung I, Bern, 1981, No.66; Tandoğan, Haluk; Kusura Dayanmayan Sorumluluk, Ankara 1981,,s.7 vd; Karahasan, Mustafa R.; Sorumluluk ve Tazminat Hukuku, Ankara 1981 s.229,300; İnan, Ali Naim; Borçlar Hukuku Genel hükümler, Ankara 1981, s.251; naklen Eren, s.461.

64 Eren, s.465.

65 Keller/Gabi. sh. 6. Deschenaux/Tercier. s. 43: İmre. sh. 62 vd. Tandoğan, Kusura Dayanmayan Sorumluluk sh. 26; Strickler. sh. 3.; naklen Eren, s.467.

de etmekteydi. 765 sayılı Kanun'da objektif sorumluluk kavramının tanımı yapılamamakla birlikte doktrinde objektif sorumluluk, kişinin icrai veya ihmali hareketinin sebebiyet verdiği neticeden, taksir veya kastın varlığından bağımsız olarak salt maddî nedensellik bağı temeli üzerinde hukuka aykırı sayılarak sorumlu tutulması şeklinde tanımlanmaktaydı.⁶⁶ 5237 sayılı Türk Ceza Kanun'unda ise, objektif sorumluluk esasını benimsenmemiştir. Suçu, "kanunda tanımlanmış bir haksızlık" olarak öngören yeni suç teorisinde, bir hareketi yapan kişi, bu hareketin tüm sonuçlarından her şartta sorumlu tutulmamakta, bir başka anlatımla objektif sorumluluk (kusursuz sorumluluk) terk edilmiş olmaktadır.⁶⁷ 765 sayılı TCK'daki objektif sorumluluk esasının yerine, 5237 sayılı TCK'da haksızlığın bir gerçekleştirilme şekli olarak kast-taksir kombinasyonuna, yani netice sebebiyle ağırlaşmış suçlara yer verilmiştir. Bu nedenle uyumsuzluğun çözümü için, 5237 sayılı TCK'nın hazırlanmasında esas alınan suç teorisinde, suçun manevi unsurları arasında gösterilen kast-taksir kombinasyonu, yani netice sebebiyle ağırlaşmış suç üzerinde durulmalıdır. TCK'ya göre; failin gerçekleştirdiği bir eylemde, kastettiğinden daha ağır veya başka bir sonucun meydana gelmesi halinde, sorumlu tutulabilmesi için, netice bakımından en azından taksirle hareket etmiş olmasının kabulü gerekmektedir. Fail (sanık) bu sonucun meydana gelmesinden taksirle bile sorumlu tutulmıyorsa, objektif sorumluluğun kaldırılmasının doğal bir sonucu olarak, sadece nedensellik bağının bulunuyor olması, neticeden sorumlu tutulması için yeterli olmayacaktır.⁶⁸ Görüldüğü üzere; 5237 sayılı TCK ile birlikte kastı aşan suç kavramı terk edilmiş, neticesi sebebiyle ağırlaşan suç kavramı korunmuştur. Ancak bu tür suçlar için objektif sorumluluk ilkesi terk edilmiş ve 5237 sayılı TCK'nın 23. maddesinde belirtildiği şekilde, failin cezalandırılabilmesi için en azından taksirin varlığı gerekli kılınmıştır.

Sonuç olarak; özel hukuk anlamında sorumlu kişinin, kusursuz da olsa meydana gelen zarardan sorumlu tutulması mümkün iken; ceza hukukunda, failin meydana gelen sonuçtan sorumlu tutulabilmesi için, kusurlu olması şarttır. İşte bu nedenle sorumluluk başlığı altında ayrıntısı ile belirttiğimiz, işçinin ve işverenin üzerine düşen yükümlülüklerle ilişkin mevzuatsal düzenlemeler, sade-

66 Özen, Muharrem; Ceza Hukukunda Objektif Sorumluluk, Ankara, 1998, s.73.

67 Özgenç, İzzet; Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 8 bası. s. 161; naklen Güler, Hakan; Ceza Hukukunda Objektif Sorumluluk Nedir? Neticesi Sebebiyle Ağırlaşmış Suç Nedir? Çeşitleri Nelerdir?, www.avukathakan.com (erişim tarihi:16.05.2014)

68 Güler, Hakan; www.avukathakan.com (erişim tarihi:16.05.2014)

ce failin belirlenmesine yönelik bir yol haritasıdır. Yolun sonunda tespit edilecek sorumluların, meydana gelen maden kazası nedeni ile cezalandırılabilmeleri ise; kusurlu olup olmadıklarının tespiti ile mümkün olacaktır. Kusurun belirlenmesinde sorulacak temel soru ise; “sorumluların üzerine düşen kanuni ve ahlaki yükümlülükleri gereği gibi yerine getirip getirmediği” dir. Bu sorunun sağlıklı ve doğru bir şekilde cevaplanması adına en büyük rolü, soruşturma aşamasında Cumhuriyet savcısı, yargılama aşamasından da ceza hakimi üstlenmektedir.

Bu konuda Yargıtay’ın bakış açısı ve kusurluluk halinin belirlenmesinde dikkate aldığı ölçütlere aşağıda “Yargıtay Kararları Işığında Konunun Değerlendirilmesi” başlığı altında ayrıca ve ayrıntısı ile değinilecektir.

V. İLGİLİ YARGITAY KARARLARI IŞIĞINDA KONUNUN DEĞERLENDİRİLMESİ

Yukarıdaki açıklamalarımızda belirttiğimiz üzere, Ülkemizde iş sağlığı ve güvenliğine ilişkin pek çok yasal düzenleme yapılmış ve mevzuatsal olarak sorun büyük oranda çözüme kavuşturulmuştur. Ancak daha önce de belirttiğimiz gibi bu yasal düzenlemelerin kendisinden beklenen yararı sağlaması, gerekli denetim mekanizmalarının harekete geçirilmesine bağlıdır. Bu denetim, maden kazasının gerçekleşmesini önlemeye yönelik idari nitelikte bir denetim olabileceği gibi, maden kazasının gerçekleşmesi sonrasında sorumluların belirlenmesi adına yapılacak hukuki nitelikte bir denetim de olabilir. Bu makale kapsamında ve bu başlık altında cezai boyutuyla maden kazalarında sorumluluk ve kusurluluk durumları Yargıtay kararları ışığında irdelenecektir.

Yargıtay’ın maden işyerinde meydana gelen kazada, patlatma görevlisi, teknik nezaretçi ve şantiye şefi’nin kusurluluğunun değerlendirilmesine ilişkin kararı hk.

Yargıtay 12. Ceza Dairesi’nin 16.07.2013 tarih ve 2013/8605 Esas, 2013/19142 Karar sayılı kararında; “Antalya İli merkez Büyüklü köyü Çubukboğazı mevkiinde bulunan B. Kireç İnşaat Hazır Beton Sıva Yapı Ürünleri İthalat İhracat A.Ş. ye ait D. Kireç ve Taş Ocağı adlı işyerinde, Sosyal Güvenlik Kurumu Antalya Sigorta İl Müdürlüğü’nün 26/6/2006 tarihli cevap yazısından 1999-2000 yıllarında toplamda 6 aya yakın süreyle çalıştığı görülen ve 1/7/2005 tarihinden olay tarihine kadar da 35 gündür temizleyici işçi olarak çalışmakta olan ve görevinin, işyerinde ateşleyici olarak çalışan sanık C. U. nun dinamitle patlattığı taş ocağı tünel-

lerinde patlama sonrası oluşan pasa tabir edilen taş ve toprak parçalarını el arabasıyla dışarı taşıyıp ortamı temizlemek olduğu beyan edilen ölenin, olay günü tahminen saat 23:00 sıralarında, 10 gün önce sanık C. U. nun patlatma yaptığı tünel içerisinde yalnız olarak yaptığı temizlik sırasında kullanmaması gereken kompresör tabancasıyla delme işlemi yaparken, önceki patlatma sırasında yerleştirilmiş ancak patlamamış olan zemindeki dinamiti farkında olmadan patlatmasıyla ölümü şeklinde meydana gelen olayda,

Antalya Ticaret Odasının 19/7/2006 tarihli cevap yazısından, ocağın sahibi ve bahse konu şirketin yönetim kurulu başkanı olduğu anlaşılan sanık Z. B. nin, olayın meydana geldiği taş ocağında C sınıfı ateşleyici belgesi ve dolayısıyla yer altında patlatma yapma yetkisi bulunmayan ve nitekim olayda tünelde yaptığı patlatma sonrası patlayıcı kontrolü yapmadan izne ayrılarak patlamamış bir dinamitin orada kalmasına sebep olduğu anlaşılan B sınıfı ateşleyici belgesi sahibi sanık C. U. nun ateşleyici olarak yer altı tünellerinde çalıştırılmasına müsaade etmesi, beraat eden sanık M. B. nin beyanlarından elliden fazla kişinin çalıştığı ve 500 dönüme varan bir alanı kapsadığı anlaşılan söz konusu işyerine mevzuat gereği daimi nezaretçi ataması gerekirken bunu yapmayıp, 11 yıldır bu iş yerinde çalıştığını ve ocağın idarecisi olduğunu beyan eden, mühendis veya tekniker sıfatı taşımayan sanık N. K. G. yi fiilen şantiye şefi olarak çalıştırmakla yetinmesi ve Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı Maden İşleri Genel Müdürlüğü'nün 21/6/2006 tarihli cevap yazısından anlaşıldığı üzere, işyerine ancak olaydan 3 ay sonra 28/10/2005 tarihinde maden mühendisi bir daimi nezaretçi atamış olması, işyerinde teknik nezaretçinin tesbit edeceği aksaklıkları kaydedip çözümünü talep edeceği, yasal olarak tutulması mecburi olan teknik nezaretçi defterinin tutulmasını sağlamaması ve bu şekilde genel anlamda işyerinde iş güvenliğini ve bunun denetimini sağlayacak etkin bir mekanizma kurmamış olması;

Maden mühendisi sanık O. Ö. nün ise, yukarıda bahsedilen 21/6/2006 tarihli bakanlık yazısı ve kendi savunmasından anlaşıldığı üzere, olayın meydana geldiği maden ocağında 12/1/2005 tarihinden istifa ile ayrıldığı belirtilen 14/6/2006 tarihine kadar 5 ay süreyle teknik nezaretçi olarak görev yaptığı, yine savunmasından anlaşıldığı üzere, denetim için ocağa gittiğinde iş yerinde yönetmelik gereği bulunması gereken noter onaylı taş ocağı fenni nezaret defterinin ve yine mevzuat gereği bulundurulması zorunlu olan daimi nezaretçinin bulundurulmadığını tespit ettiği halde, bu durumu sözlü olarak işverene bildirmekle yetinip yazılı şekilde bildirmemiş olması, görevden azil talebinde bulunmasına rağmen bunu resmileştirmeden fiilen işyerini terk ederek işyerini teknik olarak denetimsiz ve ola-

sı tehlikelere ve iş kazalarına açık halde bırakması ve bu dönemde dosyaya konu olayın gerçekleşmiş olması karşısında, Tebliğnamedeki bozma isteyen görüşlere iştirak edilmemiş olup;" şeklindeki kabulüyle, sanıklar C.U, O.Ö, N.K.G ve Z.B'nin mahkumiyetlerine ilişkin yerel mahkeme kararını onamıştır. Bahsi geçen iş kazasının, patlatma görevlisi C.U. nun olaydan 10 gün önce gerçekleştirdiği patlatma sonrasında maden ocağında kalan dinamitin, maktulün temizlik çalışması yaptığı esnada patlaması nedeni ile meydana geldiği ve maden sahibi Z.B, patlatma görevlisi C.U, şantiye şefi N.K.G ve maden mühendisi O.Ö. nün olayda kusurlu bulunarak mahkumiyetlerine karar verildiği anlaşılmaktadır. Olayın anlaşılabilirliğini artırmak adına her bir failin kusurluluk durumu ayrı ayrı irdelenecektir. Meydana gelen olayda patlatma görevlisi olarak çalışan C.U. nun, C sınıfı patlatma belgesi olmamasına rağmen, 6331 sayılı Kanun'un 17/3. maddesine aykırı şekilde işyerinde patlatma işini üstlenmesi ve yine 19/1. maddesine aykırı şekilde, "hareketlerinden ya da yaptıkları isten etkilenen diğer çalışanların sağlık ve güvenliklerini tehlikeye düşürmemek" yükümlülüğünü gereği gibi yerine getirmemesi nedenleri ile kusurlu olduğu anlaşılmıştır. Maden ocağı sahibi ve yönetim kurulu başkanı Z.B. nin ise; C sınıfı patlatma belgesi olmadığını bildiği halde C.U. yu 6331 sayılı Kanun'un 4/1-ç. bendine aykırı şekilde patlatma işi ile görevlendirmesi, 19.09.2013 tarih ve 28770 sayılı Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe giren Maden İşyerlerinde İş Sağlığı ve Güvenliği Yönetmeliğinin 5/2. maddesine aykırı şekilde maden ocağında daimi nezaretçi bulundurmaması, 6331 sayılı Yasa'nın 4/1-ç. bendine aykırı şekilde tekniker ya da mühendis olmayan kişiyi şantiye şefi olarak görevlendirmesi, 06.11.2010 tarih ve 27751 sayılı Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe giren Maden Faaliyetleri Uygulama Yönetmeliğinin 134. maddesine aykırı şekilde, teknik nezaretçi defterinin tutulmasını sağlamaması nedenleri ile kusurlu olduğu tespit edilmiştir. 12/01/2005 tarihinden istifa ile ayrıldığı belirtilen 14/06/2006 tarihine kadar 5 ay süreyle teknik nezaretçi olarak dava konusu maden ocağında görev yapan O.Ö. nün ise; denetim için ocağa gittiğinde iş yerinde yönetmelik gereği bulunması gereken noter onaylı taş ocağı fenni nezaret defterinin ve yine mevzuat gereği bulundurulması zorunlu olan daimi nezaretçinin bulundurulmadığını tespit ettiği halde, 6331 sayılı Yasa'nın 19/2-ç. bendine ve 06.11.2010 tarih ve 27751 sayılı Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe giren Maden Faaliyetleri Uygulama Yönetmeliğinin 134. maddesine aykırı şekilde bu durumu sözlü olarak işverene bildirmekle yetinip yazılı şekilde bildirmemiş olması ve

6331 sayılı Yasa'nın 19/1. fıkrasına aykırı şekilde görevden azil talebinde bulunmasına rağmen bunu resmileştirmeden fiilen işyerini terk ederek işyerini teknik olarak denetimsiz ve olası tehlikelere ve iş kazalarına açık halde bırakması nedenleri ile kusurlu olduğu sonucuna varılmıştır. Son olarak, işyerinde şantiye şefi olarak çalışan N.K.G'nin 6331 sayılı Yasa'nın 19/1. maddesine aykırı şekilde, işyerinde iş sağlığı ve güvenliği açısından üzerine düşen sorumlulukları gereği gibi yerine getirmemesi nedeni ile kusurlu olduğu anlaşılmıştır. Görüldüğü üzere, dava konusu olayda Yargıtay, çeşitli mevzuat hükümleri ile üzerlerine yüklenen sorumlulukları yerine getirmeyen faillerin, olay nedeni ile kusurlu olduklarını kabul etmiş ve faillerin 5237 sayılı TCK'nın 85/1. maddesi gereğince mahkumiyetlerine hükmeden yerel mahkeme kararını onamıştır. Maden kazalarının niteliği gereği Ülkemizde konu ayrıntılı bir yasal mevzuat ile düzenlenmiştir. Söz konusu olayda da yasal mevzuat gereği alınması gereken önlemleri almayan ve bu şekilde kazanın meydana gelmesine sebebiyet veren faillerin mahkumiyetlerine ilişkin karar kanaatimce de yerindedir.

Burada üzerinde durmak istediğim başka bir konu, iş sağlığı ve güvenliğine ilişkin şartların yasal mevzuatla düzenlenmesi kadar önemli olan diğer bir husus, bu yasal mevzuatın uygulanmasının sağlanmasıdır. Nitekim uygulamaya konulmayan yasal mevzuatların, yapılış amaçlarını gerçekleştirmeleri mümkün değildir. Yasal mevzuatın uygulanması ya idari yolla ya da iş kazası sonrasında adli yolla olacaktır. Elbette ki, idari yolla kaza öncesi yasal mevzuatın uygulanmasını sağlamaya yönelik denetimler önceliklidir ve asıl olandır. Keza dava konusu olayda da, 06.11.2010 tarih ve 27751 sayılı Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe giren Maden Faaliyetleri Uygulama Yönetmeliğinin 74. maddesi uyarınca, zamanında ve yeterli denetim yapılsa idi, iş kazasının önüne geçilmesi büyük ihtimalle mümkün olacaktı. Buradan hareketle, mevzuatsal düzenlemeler kadar, denetleme mekanizmalarının da sağlıklı ve yeterli olması gerektiğini söylemek yanlış olmayacaktır.

&

Yargıtay'ın maden kazası olayları ile ilgili kusurluluğun belirlenmesinde, önlenemez risk kavramının incelenmesi ve değerlendirilmesine ilişkin kararı hk.

Yargıtay 12. Ceza Dairesi'nin 13.03.2014 tarih ve 2013/12792 Esas, 2014/6385 Karar sayılı kararında; "Sanıklardan H. K. nin maden mü-

hendisi ve işletme müdürü, sanık Ö. Y. nin vardiya başçavuşu, sanık H. H. K. nin vardiya çavuş olarak görevli olduğu, Ş. madencilik tarafından işletilen linyit ocağında, olay tarihinde meydana gelen grizu patlaması nedeniyle, 18 kişinin ölümü, 13 kişinin yaralanması ile sonuçlanan olayda, ocağın grizulu bir ocak olduğunun dosya kapsamından anlaşıldığı, olayın meydana geldiği işletmede deneyimli personel istihdam edilerek, gerekli eğitimlerin verildiği, kullanılan ekipmanların antigrizu özellikli olduğu, ikisi sabit noktada sensörlerle sürekli olmak üzere, her vardiyada düzenli gaz ölçümlerinin yapılarak kayıtların muntazam biçimde tutulduğu, çalışanlara gerekli koruyucu malzeme ile yeter nitelikte gaz maskesinin verildiği, olay sırasında daimi nezaretçi maden mühendisi Ö. S. nin gaz ölçüm cihazı olduğu halde çalışmanın başında bulunduğu, ayrıca vardiya başçavuşu olan Ö. Y. nin yine gaz ölçüm cihazı olduğu halde maden mühendisi Ö. S. tarafından 402 alt taban yolunda çalışma yapması için görevlendirildiği, diğer bir gaz ölçüm cihazının ise olaydan yaralı olarak kurtulan vardiya çavuşu H. H. K. da bulunduğu, bahsi geçen ocakta Çalışma Bakanlığı iş müfettişlerince 2006 yılından 18-19 Ocak 2010 tarihine kadar yapılan incelemelerde, ocağın genel olarak çalışma şartları ve iş güvenliği yönünden genel riskler dışında çalışma koşullarına uygun olmayan bir durumun bulunmadığının anlaşıldığı, patlamanın meydana geldiği 70 metre uzunluktaki 418 üst tavan yoluna atılan lağım deliklerinin olay günü 16:00 vardiyasında yapılan çalışma ile delindiği ve bu deliklerden metan intişarı olduğunun olaydan sonra anlaşıldığı, patlamanın aynı gün 17:45 sıralarında meydana geldiği, H. K. nin dosya içerisinde bulunan ifadesinden patlama sırasında ölen elektrikçi İ. S. nin vantilatörü açmaya gittikten hemen sonra vantilatörün açılmasını müteakip patlama olduğuna ilişkin beyanı da nazara alındığında, 418 üst tavan yolunda aynı vardiya sırasında açılan lağım deliklerinden intişar eden metan gazının anti grizu özellikli tesisat ve malzeme kullanılmasına rağmen bu tesisat ve malzemenin arıza bakım ve onarım çalışmaları sırasında, bu özelliklerini yitirmesi nedeniyle vantilatörün açılması sırasında oluşan ısı kaynağı ile teması sonucu patlamanın meydana geldiği olayda, **önlenemezlik riskinin asıl etken olup** işletme müdürü ve teknik nezaretçi H. K. nin tali kusurlu bulunduğu anlaşılmakla;

1-Sanıklar vardiya başçavuşu Ö. Y. ile vardiya çavuşu H. H. K. nin yaralarında gaz ölçüm cihazı bulunmakla birlikte, aynı cihazın daimi nezaretçi maden mühendisi Ö. S. de de bulunması, Ö. S. nin patlamanın meydana geldiği 418 üst tavan yolunda yapılan çalışma başında bulunması yine vardiya başçavuşu Ö. Y. nin maden mühendisi Ö. S. tarafından 402 alt taban yolunda görevlendirildiği de nazara alındığında, sanıklar Ö. Y. ve

H. H. K. ya olayda atfedilecek kusur bulunmadığı gözetilmeden sanıkların 0,5/8 oranında tali kusurlu kabul edilmek suretiyle yazılı şekilde hüküm kurulması,

*2-Sanık H. K. müdafinin 21.12.2011 tarihli duruşmada lehe indirim hükümlerinin uygulanması talebinin TCK'nun 50. maddesini de kapsamı karşısında, sonuçları itibariyle vahim olsa bile kusur oranı dikkate alındığında tali kusurlu ve sabıkasız olan sanık hakkında herhangi bir şikayet bulunmaması gibi olumlu kişilik özellikleri ve yargılama sürecindeki davranışları gözetilerek sanık hakkında tayin edilen hapis cezasının TCK'nun 50/4. maddesi uyarınca adli para cezasına çevrilmesi gerektiği gözetilme-
yip, talep hakkında olumlu-olumsuz karar verilmeden hüküm tesisi," şeklindeki gerekçeyle, lağım deliklerinden intişar eden metan gazının, anti grizu özellikli olan, ancak bakım ve onarım çalışmaları sırasında bu özelliklerini yitiren tesisat ve malzemeler nedeniyle, vantilatörün açılması sırasında oluşan ısı kaynağı ile teması sonucu patladığını ve bu şekilde meydana gelen olayda 18 kişinin öldüğünü ve 13 kişinin yaralandığını, önlenemezlik riskinin asıl etken olduğunu, linyit ocağında teknik nezaretçi ve işletme müdürü olan H.K. nın tali kusurlu olduğunu belirterek; vardiya başçavuşu Ö.Y. ile vardiya çavuş H.H.K. hakkında verilen mahkumiyet hükmünün bozulmasına, sanık H.K yönünde ise önlenemez risk unsuru da dikkate alınarak hakkındaki mahkumiyet hükmünün para cezasına çevrilmesi gerektiği kabulüyle ilk derece mahkemesi kararı bozulmuştur. Görüldüğü üzere, bahse konu olayda Yargıtay, önlenemezlik unsuru gibi iş kazaları yönünden çok önemli bir kavrama yer vermiştir. Evrensel nitelikte bilimsel teknik ve önlemler göz önünde tutularak önlenmesi olanaksız zararlar kaçınılmazlık olarak tanımlanmaktadır. Kaçınılmazlık ilkesi, geçerli hukuki, bilimsel ve teknik kurallar gereğince alınacak tüm koruyucu önlemlere rağmen iş kazaları veya meslek hastalıklarının meydana gelmesinin önlenememesi şeklinde ifade edilmektedir.⁶⁹ Dava konusu olayda Yargıtay tarafından; işyerinde deneyimli personel istihdam edilmesi, gerekli eğitimlerin verilmesi, kullanılan ekipmanların antigrizu özellikli olanlardan seçilmesi, ikisi sabit noktada sensörlerle sürekli olmak üzere, her vardiyada düzenli gaz ölçümlerinin yapılmış olması, bunların kayıtlarının özenli bir şekilde tutulması, çalışanlara gerekli koruyucu malzeme ile yeter nitelikte gaz maskesinin verilmesi, daimi nezaretçinin görevlendirilmiş olması nedenleriyle, kaçınılmazlık unsurunun asli unsur olduğu kabul edilmiştir. Ancak Yargıtay, ola-*

⁶⁹ Geçer, Bekir; İş Kazası ve Meslek Hastalıklarından Sorumlulukta Kaçınılmazlık İlkesi, Temmuz, 2006, <http://www.lebiyalkin.com.tr> (Erişim tarihi:26.05.2014)

yın meydana gelmesinde aktif rol oynayan antigrizu özellikli ve fakat bakım ve onarım çalışmaları sırasında bu özelliklerini yitirmiş tesisat ve malzemelerin gerekli denetim ve onarımını sağlamakta ihmal gösteren teknik nezaretçi ve işletme müdürü H.K. nın, tali kusurlu olduğu yönündeki yerel mahkeme tespitini doğru bulmuştur. Buradan hareketle olayda, kaçınılmazlık unsurunun varlığının, işletme müdürünün 6331 sayılı Kanun'un 4/1-a. maddesi gereğince üstlendiği yükümlülüğü gereği gibi yerine getirmemesi ile meydana gelen olay arasındaki illiyet bağına kesmediğini, kaçınılmazlık unsurunun sadece kusur tespitinde dikkate alınan ölçütlerden biri olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

&

Yargıtay'ın maden işyerinde meydana gelen kazada, işveren vekilinin kusurluluğuna ilişkin kararı hk.

Yargıtay 12. Ceza Dairesi'nin 18.01.2013 tarih ve 2012/11534 Esas, 2013/1517 Karar sayılı kararında; *"Dosya kapsamına göre, Eti Maden İşleri Genel Müdürlüğüne ait olup Ödemiş'te kurulu bulunan, 2002 yılında K. M. İ. San. İşl. ve Tic. A.Ş. tarafından kiralanmış ve yapılan sözleşme gereği faaliyeti durdurulmuş olan A. Maden Ocağı unvanlı iş yerinde sanığın işveren vekili, ocak sorumlusu ve fenni nezaretçi maden mühendisi olarak görev yaptığı, Eti Maden İşletmesi'nin 18.08.2006 tarihinde tek taraflı olarak sözleşmeyi feshetmiş olduğu, fesih sebepleri arasında, işçi sağlığı ve iş güvenliği mevzuat hükümlerine uyulmaması, işçi sağlığı açısından havalandırma sorununun bulunması, tecrübeli yer altı işçisi istihdamının sağlanamaması, denetim aksaklığının bulunması sebeplerinin yer aldığı; olay günü maden ocağının yer altı galerilerinin birinde bulunan su kuyusunun dalgıç motorunda tıkanma veya arıza meydana gelmesi üzerine, iş yerinde bekçi olarak çalışan ölenin dalgıç motorunun kontrolü amacıyla ocağa girip ocakta birikmiş olan kükürdioksit gazı sebebiyle galeride zehirlenmesi sonucu öldüğü, kusur durumuna ilişkin iş güvenliği uzmanları olan bilirkişiler tarafından hazırlanan 17.03.2009 tarihli raporda sanığın, olay tarihinde iş yerinde işveren vekili, ocak sorumlusu, fenni nezaretçi olmasına ve ocağın faaliyetinin durdurulması sebebiyle, havalandırmanın çalıştırılmaması sonucu, ocak içinde kükürdioksit gazının biriktiğini bilmesine rağmen, olayın meydana geldiği maden ocağına girişi önlememesi, gerekli tedbirleri almadan, bekçi olarak görevlendirdiği işçisinden ocak içindeki su kuyusundaki dalgıç pompasının kontrol edilmesini istemesi, bu konularda işçisine gerekli eğitimi vermemesi, ocak içinde faaliyet olmamasına ve havalandırma tertibatı bulunmamasına rağmen su kuyusu ve dal-*

gıç pompanın kontrolü için işçi görevlendirmesi, ocak içinde oluşan gazlar ve tehlikeleri konusunda işçilere eğitim vermemesi sebepleri ile asli kusurlu olduğunun belirtildiği, her ne kadar sanık aşamalarda beyanlarında, olay tarihinde öleni maden ocağının içine girmesi konusunda görevlendirmediğini belirtmiş ve bir kısım tanıklar da sanık ile benzer şekilde beyanlarda bulunmuş iseler de, ölenin eşi olan müdahil H. S. nin bütün aşamalarda, sanığın öleni sık sık maden ocağının içine inerek içerideki suyu kontrol etmesi için görevlendirdiğini ölen eşinden duyduğuna ilişkin beyanları; olayın meydana geldiği maden ocağının faaliyeti durdurulana kadar ocakta çalışan tanıklar S. K., V. T., M. D., İ. K., A. K. nin bütün aşamalarda benzer olarak; maden ocağının içindeki su kuyusunun içinde bulunan suyun tahliyesi için kullanılan dalgıç pompasının ucundaki boruya çamur tıkanmış zaman, pompa görevini yapmadığından, arızanın giderilmesi için, pisliklerin bir şahıs tarafından temizlenmesi gerektiğine, ölenin sanık tarafından hem dışarıdaki temizlik işlerinde hem de içerideki su dalgıcının kontrolünde görevlendirildiğine ve işletme faaliyetine son verildikten sonra da birkaç kez ölenin içeride bulunan dalgıç pompasını kontrol için maden ocağına girdiğini bildiklerine ilişkin beyanları, yine tanıklar F. S., U. B. ve Ş. B. nin; ölenin sanık tarafından maden ocağında malzemelerin bekçiliği ve ocak içerisinde girip tahliye sistemini kontrol etmekle görevlendirilmiş olduğunu ölenin duyduklarına ilişkin beyanları; Eti Maden İşletmeleri Genel Müdürlüğü maden baş mühendisi İ. K. nin sözleşmenin feshinin nedenlerinin, ocağın işçiler ve çalışma şartları yönüyle emniyet tedbirlerinin alınmaması, her ocağın bir girişi bir çıkışı olmasına rağmen bu ocağın girişinin olup çıkışının olmaması, şirketin tali havalandırma olarak adlandırılan kompresör ile hava basıp bu yolla dahi sağlıklı bir şekilde çalışma ortamının sağlanamaması olduğuna ilişkin beyanları karşısında; olay tarihinde ölenin sanık tarafından hem bekçi olarak hem de maden ocağı içinde bulunan su dalgıcının kontrolünde görevlendirildiği, olayın da ölenin kontrol amacıyla ocağın içine girmesi sonucu meydana geldiği, bu suretle ölüm olayı ile sanığın eylemi arasında illiyet bağının bulunduğu kabulü gerektiği ve bu oluşa göre kusur durumunda tereddüt bulunmaması nedeni ile dosya kapsamına uygun olan bilirkişi raporu esas alınarak sanığın mahkumiyetine karar verilmesi gerekirken, oluşa ve dosya kapsamına uygun olmayan gerekçeyle yazılı şekilde beraat kararı verilmesi," şeklindeki gerekçesiyle, sanık hakkında verilen beraat kararının bozulmasına hükmetmiştir. Davaya konu olay, maden ocağının yer altı galerilerinin birinde bulunan su kuyusunun dalgıç motorunda tıkanma veya arıza meydana gelmesi üzerine, iş yerinde bekçi olarak çalışan ölenin dalgıç motorunun kontrolü amacıyla ocağa girip, ocakta birikmiş olan kükürdioksit gazından zehirlenmesi ile meydana gel-

miştir. Yargıtay tarafından, dava konusu olayda işveren vekili, ocak sorumlusu ve fenni nezaretçi maden mühendisi olarak görev yapan sanığın beraatine dair verilen yerel mahkeme kararı, ölüm olayı ile sanığın eylemi arasında illiyet bağının bulunduğu, dosya kapsamı ile aldırılan sanığın asli kusurlu olduğunda dair bilirkişi raporunun olayın oluşuna uygun olduğu ve bu nedenle sanık hakkında mahkumiyet kararı verilmesi gerektiği belirtilerek bozulmuştur. Dosya kapsamında aldırılan 17.03.2009 tarihli bilirkişi raporu incelendiğinde; raporda sanığın, olay tarihinde iş yerinde işveren vekili, ocak sorumlusu, fenni nezaretçi olmasına ve ocağın faaliyetinin durdurulması sebebiyle, havalandırmanın çalıştırılmaması sonucu, ocak içinde kükürdioksit gazının biriktiğini bilmesine rağmen, olayın meydana geldiği maden ocağına girişi önlememesi, gerekli tedbirleri aldırılmadan, bekçi olarak görevlendirdiği işçisinden ocak içindeki su kuyusundaki dalgıç pompasının kontrol edilmesini istemesi, bu konularda işçisine gerekli eğitimi vermemesi, ocak içinde faaliyet olmamasına ve havalandırma tertibatı bulunmamasına rağmen su kuyusu ve dalgıç pompasının kontrolü için işçi görevlendirmesi, ocak içinde oluşan gazlar ve tehlikeleri konusunda işçilere eğitim vermemesi sebepleri ile asli kusurlu olduğunun belirtildiği görülmektedir. Sonuç olarak kükürdioksit gazı biriktiğini bildiği halde, riski göze alarak maden ocağına maktulü gönderen sanık, işyerinde gerekli güvenlik önlemlerini almayarak 6331 sayılı Kanun'un 4/1-a. maddesinde belirtilen iş sağlığı ve güvenliği yönünden her türlü tedbiri alma yükümlülüğünü yerine getirmemiş, bekçi olan maktulü dalgıç pompasının kontrolü ile görevlendirmek sureti ile 6331 sayılı Kanun'un 4/1-ç. bendinde düzenlenen 'çalışana görev verirken çalışanın sağlık ve güvenlik yönünden işe uygunluğunu göz önüne alma' yükümlülüğünü dikkate almamış, maktule gazlar ve tehlikeler konusunda gerekli eğitimi vermemiş ve bu suretle 6331 sayılı Kanun'un 17. maddesinde düzenlenen eğitim yükümlülüğünü ihmal etmiş olduğundan, dava konusu olayda asli kusurludur ve sanığın bu nedenlerle 5237 sayılı Kanun'un 85/1. maddesi gereğince cezalandırılmasına karar verilmesi gerekmektedir. Bu anlamda Yargıtay'ın sanığın mahkumiyetine karar verilmesi gerektiği yönündeki bozma kararı kanaatimce de yerindedir.

&

Yargıtay'ın maden işyerinde meydana gelen iş kazasında, teknik nezaretçi ve asıl işveren, üzerine düşen yükümlülükleri gereği gibi yerine getirmemesi nedeni ile kusurlu olduklarına ilişkin kararı hk.

Yargıtay 12. Ceza Dairesi'nin 04.02.2014 tarih ve 2013/8376 Esas, 2014/2579 Karar sayılı kararında; " Edirne Keşan Küçükdoğanca köyü sınırlarındaki sanık Z. K.nin yetkilisi ve ortağı olduğu K. Mad. San. ve Tic. A.Ş. uhdesindeki maden kömürü sahasında 07.07.2010 günü maden sahasının daimi nezaretçisi maden mühendisi tanık B. Z.'nin yıllık izinde, şirketin teknik nezaretçisi olan maden mühendisi tanık Ö. K.nin de başka bir maden sahasında çalıştığı sırada üretime hazırlık ve bakım çalışmaları yapmakta olan usta işçi sanık C. B. ve yardımcısı işçi sanık D. Ç.nin 10. kat kapak mevkiinde oksijen ile 22'lik bir demiri kestikleri sırada oluşan korun oksijen tüpüne bağlı hortum üzerine düşüp, hortumu delmesi sonucu çıkan yangın ve oluşan göçük sonucu maden ocağının 13. katında tahkimat işi ile uğraşan işçiler Y. A., V. H. ve H. A.nın karbon monoksit zehirlenmesi sonucu öldükleri, cesetlerine ancak 2 gün sonra ulaşılabildiği bu çalışma sırasında daimi nezaretçi ocak çavuşu D. D.nin başlarında bulunmadığının anlaşıldığı, maden sahasındaki çalışmalar sırasında izinde ve başka yerde çalışmakta olan maden mühendisleri yerine başka bir maden mühendisi görevlendirerek, çalışmaların teknik eleman gözetiminde yürütülmesini sağlamayan, yangın riskine karşı ocak içinde yangın tüpleri ve su bulundurmayan, ocak içine giren işçilere karbon monoksit maskesi verilmesini sağlamayan ve denetim, eğitim ve gözetim görevini gereği gibi yerine getirmeyen işveren sanık Z. K.nin 1. derecede, usta olarak kesim işini yaparken yere düşen cüruf ve kıvılcımlardan lpg ve oksijen tüpü hortumlarının yanmaması için gereken önlemleri almayan, yangın çıkma olasılığına göre ocak içinde yangın tüpü ve su bulundurmayan ve dikkatsiz çalışan sanık C. B.nin 2. derecede, daimi nezaretçi ocak çavuşu olarak gerekli denetim ve gözetimi yapmayan, kesim işi yapılırken yere düşen cüruf ve kıvılcımlardan lpg ve oksijen tüpü hortumlarının yanmaması için gereken önlemleri aldıktan sonra çalışmaları başlatması gerekirken herhangi bir tedbir almayan, bu arada yangın olasılığına binaen ocak içinde yangın tüpü ve su bulundurmayan sanık D. D.nin 2. derecede kusurlu olduklarına dair tespit ve kabul ile sanıklar hakkında tayin edilen ceza miktarlarında herhangi bir isabetsizlik görülmemiştir." şeklindeki kabulüyle, sanıklar Z. K., C. B. ve D. D. nin işyerinde üzerlerine düşen denetim ve gerekli teçhizatı sağlama yükümlülüklerini gereğini gibi yerine getirmedikleri belirtilerek, ilk derece mahkemesinin kusur durumlarına ilişkin kabulü yerinde görülmüştür. Söz konusu kararda, 6331

sayılı Kanununun 4/1-a-b. maddelerine aykırı bir şekilde, iş sağlığı ve güvenliği açısından gerekli olan araç ve gereçlerin sağlanması ile iş sağlığı ve güvenliği tedbirlerine uyulup uyulmadığı hususlarının denetlenmesi yükümlülüklerini yerine getirmeyen sanıkların kusurlu oldukları kabul edilmiştir. Konuyu maden mevzuatı çerçevesinde incelediğimizde ise, 6331 sayılı Kanuna dayalı olarak çıkartılan 28770 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan Maden İşyerlerinde İş Sağlığı ve Güvenliği Yönetmeliği'nin 5/(1)-a-2. maddesinde belirtilen; *"İşyerinde yapılacak her türlü çalışma, yetkili kişinin nezaretinde ve sorumluluğu altında yapılır"* şeklindeki yükümlülüğe ve yine aynı maddenin (2)-b-3. maddesinde belirtilen; *"Çalışma yerlerinin ve ekipmanın güvenli şekilde düzenlenmesi, kullanılması ve bakımının yapılması"* şeklindeki yükümlülüğe aykırı hareket eden sanıkların kusurlu olduklarına karar verildiği görülmektedir. Kanaatimce de; sanıklar sıfatları gereği, işyerinde yerine getirmekle yükümlü oldukları görevlerini gereği gibi yerine getirmedikleri için, 3 kişinin ölümü ile neticelenen kazadan taksirli olarak sorumludurlar.

&

Yargıtay'ın maden işyerinde meydana gelen iş kazasında, üzerine düşen işi ehline verme yükümlülüğünü ihlal eden asıl işveren ile patlayıcı madde kullanma belgesi olmadığı halde bu işi üstlenen işçinin kusurlu olduklarına dair kararı hk.

Yargıtay 12. Ceza Dairesi'nin 10.07.2014 tarih ve 2013/22486 Esas, 2014/16996 Karar sayılı kararında; *"Sanık S. nin sahibi olduğu yer altı üretim metodu ile üretim faaliyetinde bulunulan barit maden ocağının 15 metre derinliğindeki maden kuyusunun zeminine, iki işçi tarafından basınçlı hava ile çalışan bir delici tabanca ve bu tabancanın matkap ucu olan aletle delik açılarak deliklere, açık maden ocaklarında çalışma yeterliliğine sahip ancak patlayıcı madde satın alma ve kullanma izin belgesi bulunmayan, vardiya çavuşu ve aynı zamanda sanık S. nin kardeşi olan sanık A. tarafından, yasal olmayan potasyum klorat ve kükürtten oluşan patlayıcıları deliklere koyarak, bu patlayıcı maddeyi dinamit fitili tabir edilen fitil ile patlatma yaparak barit madenini çıkardığı, olaydan bir gün önce patlatma yapıldığı ve el yapımı patlayıcıların bir kısmının patlamamış halde işçiler tarafından açılan delikte bırakıldığı, olay günü tekrar patlatma yapmak amacıyla dinamit delikleri açılırken, delici tabanca matkabının patlamamış el yapımı patlayıcıya isabet etmesi sonucu tabancayı kullanan işçinin öldüğü matkapı tutan işçinin sol elinin koptuğu, hayatı tehlike geçirdiği, 6. derece kemik kırığı olduğu ve kuyuda çalışan 1 işçinin de her iki kulakta*

işitme kaybının ve hafif konuşma bozukluğunun meydana geldiği olayda, asli kusurlu olduğu anlaşılan sanık S. O. hakkında verilen ceza miktarında isabetsizlik bulunmadığı anlaşılmakla,” şeklindeki kabulüyle, olaydan bir gün önce yapılan çalışmalar sırasında kullanılan ve fakat patlamadan maden ocağında kalan, kullanımı yasal mevzuatla yasaklanmış potasyum klorat ve kükürtten oluşan patlayıcıların patlamasıyla meydana gelen 1 kişinin öldüğü, 2 kişinin ise yaralandığı davaya konu olayda, patlayıcı madde satın alma ve kullanma izin belgesi olmadığı halde bu işle görevlendirilen A. O. nun tali, A. O. yu ehil olmadığını bildiği halde bu işle görevlendiren ve üzerine düşen denetim yükümlülüğünü de gereği gibi yerine getirmeyen S.O. nun ise asli kusurlu olduğunu belirterek, ilk derece mahkemesince verilen mahkumiyet kararını onamıştır. Yukarıda irdelenen Yargıtay kararında da belirtildiği üzere, A. O. nun patlayıcı maddeler konusunda yeterli bilgiye, donanımına ve gerekli belgelere sahip olmadığı anlaşılmakla, 6331 sayılı Kanununun 19. maddesinin, 1. fıkrasında düzenlenen ‘işçilerin yaptıkları işten etkilenen diğer çalışanların sağlık ve güvenliklerini tehlikeye düşürmeme’ yükümlülüğünü ihlal ettiği ve bu anlamda yerel mahkemenin tali kusurlu olduğuna ilişkin saptamasının yerinde olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Diğer sanık S. O. nun ise, ehil olmadığını bildiği halde 6331 sayılı Kanununun 4/1-ç. bendinde düzenlenen ‘iş ehline verme’ yükümlülüğünü, yine aynı maddenin 1-b. bendinde düzenlenen ‘denetim’ yükümlülüğünü ve aynı Kanununun 5/1-e. bendinde belirtilen ‘işyerinde kullanılan ekipmanın tehlikesiz veya daha az tehlikeli olanla değiştirmek’ şeklindeki yükümlülüğünü gereği gibi yerine getirmediği anlaşılmıştır. Ayrıca sanık S. O. nun bu eylemleri, Maden İşyerlerinde İş Sağlığı ve Güvenliği Yönetmeliği’nin 5/(1)-a-1. maddesinde düzenlenen ‘işverenin, işyerini çalışanların sağlık ve güvenliklerini tehlikeye atmayacak şekilde işletmesi’ yükümlülüğüne, aynı maddenin (1)-a-3. bendinde düzenlenen ‘özel riski bulunan işlerin, sadece bu konuda eğitim almış kişiler eli ile yaptırılmasını sağlama’ yükümlülüğüne de aykırıdır. Bu nedenlerle sanık S. O. nun meydana gelen kazadan asli kusuru ile sorumlu olduğu yönündeki ilk derece mahkemesinin kabulü kanaatimce de uygundur.

SONUÇ

Bu makale kapsamında yapılan açıklamalar ve tespitler ile Ülkemiz madencilik sektörünün kanayan yaralarından biri olarak nitelenebilecek, maden işyerlerinde iş sağlığı ve güvenliği sorunu, mevzuatsal ve yargısal boyutları ile ortaya konulmaya çalışılmıştır. Ülkemizde İş Sağlığı ve Güvenliğine ilişkin yasal düzenlemelerin temelleri 1950'li yıllara dayanmasına rağmen, maalesef denetim yetersizliği ve buna bağlı olarak uygulamada görülen aksaklıklar nedeni ile her yıl pek çok iş kazası yaşanmakta, bu iş kazalarının büyük bir kısmı ölüm veya yaralanma ile sonuçlanmaktadır. Buna en son örnek olarak; 301 işçimizin hayatını kaybettiği, 13.05.2014 tarihinde meydana gelen Soma Maden Kazası gösterilebilir. Taşıdığı riskler itibari ile itinalı yönetim ve sıkı bir denetim gerektiren maden ocakları konusunda maalesef gereken özen ve hassasiyet gösterilmemektedir. Elbette ki, söz konusu kazaların meydana gelmemesi adına gerekli önlemlerin alınması birincil öneme sahiptir. Ancak maden kazasının meydana gelmesi sonrasında yapılması gerekenler, uyulması gereken kurallar ve izlenmesi gereken usuller de, maden kazası nedeni ile mağduriyet yaşamış kişilerin acılarını hafifletmek, yaralarına merhem olmak adına bir o kadar önemlidir.

Maalesef, önemine rağmen hukuk sistemimizde, genelde iş sağlığı ve güvenliğine ilişkin düzenlemelerin, özelde ise; maden işyerlerinde iş sağlığı ve güvenliğine ilişkin düzenlemenin uzun bir süre yapılmadığı, konunun, Borçlar Kanunu ya da İş Kanunu kapsamında ele alındığı görülmektedir. Öyle ki, Ülkemizde İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu 30.06.2012 tarih ve 28339 sayılı Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe girmiş, bu Kanuna dayanılarak çıkarılan Maden İşyerlerinde İş Sağlığı ve Güvenliği Yönetmeliği ise; 19.09.2013 gün ve 28770 sayılı resmi gazetede yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Oysa yukarıda "Maden Kavramı ve Ülkemizde Madencilik Tarihçesi" başlığı altında yapılan açıklamalardan da anlaşılacağı üzere, Anadolu'da madencilik geçmiş M.Ö. 7000 yıllarına dayanmakta, ülkemiz tarihine baktığımızda ise; Osmanlı İmparatorluğu'nun ilk zamanlarından itibaren, devlet iştiraki ile işletilen maden ocaklarına rastlanmaktadır. Buna rağmen, maden ocaklarında iş sağlığı ve güvenliğine ilişkin düzenlemelere ancak 21. yüzyılda yer verilmesi, 21. yüzyıla kadar bu konuda genel düzenlemeler ile konunun ele alınması oldukça büyük bir gecikme ve eksikliklerdir.

Bu gecikmenin doğal bir sonucu olarak, Ülkemizde iş sağlığı ve gü-

venliğine ilişkin farkındalık çok gelişmiş değildir. Gerek 6331 sayılı Kanun ve gerekse bu Kanuna dayanılarak çıkartılan 'Maden İş Yerlerinde İş Sağlığı ve Güvenliği' yönetmeliği, ülke gerçeklerini yansıtmamakta, işveren karşısında zayıf bir konumda olan, işini kaybetme kaygısı içinde çalışan işçiden, işyerinde görülen iş güvenliği eksikliklerini bildirmesi, tedbirler alınmazsa, işte çalışmaktan kaçınması gibi, pek de uygulanması mümkün olmayan düzenlemeler içermektedir. Bu yönü ile kanaatimce, yasal düzenlemelerin, ülke gerçekleri de dikkate alınarak yeniden düzenlenmesi ve işçinin içinde bulunduğu durum gereği, işyerinde iş güvenliği eksiklikleri konusunda denetimsel faaliyetlerin artırılması, idari yaptırımların çoğaltılması ve ağırlaştırılması gerekmektedir.

Söz konusu yasal düzenlemelerin uygulanması sırasında da, bir çok yanlışlık yapılmaktadır. Öyle ki, İş Sağlığı ve Güvenliği konusunun disiplinler arası niteliği, hem özel hukuk hem de ceza hukuku ve hatta idare hukukunu ilgilendiren boyutları nedeni ile, çoğu kez yargılamada hatalı sonuçlara varılmakta ve maden kazalarının sorumlularının cezasız kalmasına neden olunmaktadır. Öyle ki, kimi ceza yargılamalarında, konunun, özel hukuk mevzuatında düzenlenmesi nedeni ile sorumlular hakkında ancak özel hukukta tazminat davası açılabilceği belirtilerek; sanıkların beraatine karar verilmiştir. Oysa gerek 6331 sayılı Kanun ve gerekse ilgili yönetmelikler kapsamında belirlenen sorumluların, yine aynı mevzuat kapsamında üzerine düşen yükümlülükleri yerine getirip getirmediikleri ceza yargılaması sırasında belirlenecek ve buna göre failin kusurluluğu tespit edilerek cezalandırılmasına karar verilmesi gerekecektir. Uygulamada göz ardı edilen bu durum, maalesef, sosyal yaşamda yargıya olan güveni azaltmakta ve toplumsal vicdanı zedelemektedir.

Bu makale kapsamında, olası bir maden kazası durumunda, kazanın meydana gelmesinde sorumluluğu olanların belirlenmesi ve bu sorumluların kusurlarının tespitinde hangi esasların dikkate alınması gerektiği konusu, ceza hukuku kapsamı ile ele alınmış, bu şekilde maden kazası nedeni ile zaten mağduriyet yaşamış insanların, ikinci kez mağdur edilmemeleri adına yapılması gerekenler üzerine durulmuştur.

KAYNAKÇA

AYDIN, Durmuş; İş Güvenliği ve İşçi Sağlığı Ders Notları, www.gençhekim.com.tr (erişim tarihi: 02.10.2014).

BAKICI, Sedat; Ceza Hukuku Genel Hükümleri, Adalet Yayınevi, Ankara, 2007.

ÇİLOĞLU, Mehmet; Osmanlı Devleti'nde Madencilik ve Balya Madenler, www.karesitarih.balikesir.edu.tr (erişim tarihi: 02.10.2014).

DEMİRBAŞ, Timur; Ceza Hukuku Genel Hükümler, Ankara, 2011.

EREM, Faruk/ **DANIŞMAN**, Ahmet/ **ARTUK**, Mehmet Emin; Ceza Hukuku Genel Hükümler, Seçkin Yayınevi, Ankara, 1997.

EREN, Fikret; Borçlar Hukuku Genel Hükümleri, Beta Yayınevi, İstanbul, 2001.

GEÇER, Bekir; İş Kazası ve Meslek Hastalıklarından Sorumlulukta Kaçınılmazlık İlkesi, Temmuz, 2006, <http://www.lebibyalkin.com.tr> (erişim tarihi: 26.05.2014).

GÜLER, Hakan; Ceza Hukukunda Objektif Sorumluluk Nedir? Neticesi Sebebiyle Ağırlaşmış Suç Nedir? Çeşitleri Nelerdir?, www.avukathakan.com (erişim tarihi:16.05.2014)

HAFIZOĞULLARI, Zeki/ **ÖZEN**, Muharrem; Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, Ankara, 2012.

HAKERİ, Hakan; Ceza Hukuku Genel Hükümler, Adalet Yayınevi, Ankara, 2011.

İÇEL, Kayıhan/ **EVİK**, Hakan; Ceza Hukuku Genel Hükümler, İstanbul, 2007.

KARTALKANAT, Ahmet; Cumhuriyet Döneminde Madencilüğümüzün Gelişimi ve Türkiye Madencilik Politikası, www.jmo.org.tr (erişim tarihi: 05.10.2014).

KESKİN, Özkan; Osmanlı Devleti'nde Maden Hukukununun Tekâmülü (1861-1906), www.dergiler.ankara.edu.tr (erişim tarihi: 02.10.2014).

KOCA, Mahmut/ **ÜZÜLMEZ**, İlhan; Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2010.

- OZANSÜ**, Mehmet Cemil; Ceza Hukukunda Kasttan Doğan Subjektif Sorumluluk, Ankara, 2007.
- ÖZBEK**, Veli Özer; Yeni Türk Ceza Kanununun Anlamı, Ankara, 2006.
- ÖZBEK**, Veli Özer; Türk Ceza Kanununun Anlamı, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2010.
- ÖZEN**, Muharrem; Ceza Hukukunda Objektif Sorumluluk, Ankara, 1998.
- ÖZEN**, Mustafa; Ceza Hukukunda Taksir, Adalet Yayınevi, Ankara, 2011.
- ÖZGENÇ**, İzzet; Türk Ceza Kanunu Gazi Şerhi, Eğitim Dairesi Başkanlığı, Ankara, 2006.
- ÖZTÜRK**, Bahri/**ERDEM**, Mustafa Ruhan/**ÖZBEK**, Veli Özer; Uygulamalı Ceza Hukuku, Ankara, 2003.
- SOYASLAN**, Doğan; Ceza Hukuku Genel Hükümler, Ankara, 2012.
- TOPKAYA**, Mehmet/ **BİRCAN**, Aydın; Türkiye’de Madencilik’in Tarihçesi, www.maden.org.tr (erişim tarihi: 02.10.2014).
- TURAN**, Murat; Madencilik’in Tarihsel Gelişimi, www.maden.org.tr (erişim tarihi: 02.10.2014).
- YAŞAR**, Osman/**GÖKCAN**, Hasan Tahsin/**ARTUÇ**, Mustafa; Türk Ceza Kanunu, Adalet Yayınevi, Ankara, 2010.
- ZAFER**, Hamide; Ceza Hukuku Genel Hükümler, Beta Yayınevi, İstanbul, 2011.